

תוכן עניינים

מבוא – מהי השמיטה?

- א. זמנה של השמיטה.
- ב. המקומות בהם מתקיימת השמיטה.
- ג. חובת השמיטה בזמן הזה.
- ד. מצוות השמיטה.

שער א – המלאכות בשמיטה

- פרק א - המלאכות האסורות בשמיטה מן התורה
- פרק ב - מלאכות האסורות בשמיטה מדרבנן
- פרק ג - המלאכות המותרות בשמיטה
- פרק ד - איסורי המלאכות בערב שביעית
- פרק ה - גידולים שלא על האדמה או בתוך בית
- פרק ו - הטיפול בעציצים
- פרק ז - הטיפול בגינת הנוי
- פרק ח - חשוד על השביעית

שער ב – פירות שביעית

- פרק א - קדושת פירות שביעית
- פרק ב - המינים בהם חלה קדושת שביעית
- פרק ג - שלב הגידול הקובע לקדושת שביעית
- פרק ד - סיכום התנאים לקדושה בפירות שביעית
- פרק ה - איסור 'ספיהין'
- פרק ו - הפקר פירות שביעית
- פרק ז - איסור סחורה בפירות שביעית
- פרק ח - אוצר בית דין
- פרק ט - הפסד פירות שביעית
- פרק י - עיבוד מזון בפירות שביעית
- פרק יא - שימושים נוספים בפירות שביעית
- פרק יב - ביעור פירות שביעית
- פרק יג - הבדלי המקומות לענין חיוב השמיטה
- פרק יד - מצוות התלויות בארץ בשנת השמיטה

שער ג – מצוות נוספות בשמיטה

- פרק א - שמיטת כספים ופרוזבול
- פרק ב - מצוות הקהל

שער ד – השמיטה בימינו

- פרק א – רקע הסטורי להיתר המכירה
- פרק ב - הלכות היתר מכירה
- פרק ג – התפתחות אוצר בית דין בימינו
- פרק ד – הדרכות לצרכן

חמדת הארץ – רעיונות השמיטה

- פרק א - מדוע לשבות?
- פרק ב - השמיטה והשבת

- פרק ג - חיזוק מידת הבטחון
- פרק ד - הדאגה לעניים ולצדק החברתי.
- פרק ה - השמיטה, עולם שלעתיד לבא.
- פרק ו - השמיטה, רק בארץ ישראל!

מבוא – מהי השמיטה?

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר:
דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם, ושבתה הארץ שבת
לה':

שש שנים תזרע שדך, ושש שנים תזמר כרמך, ואספת את תבואתה:
ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ, שבת לה', שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמר:
את ספיוח קצירך לא תקצור, ואת ענבי נזירך לא תבצר, שנת שבתון יהיה לארץ:
והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך, ולשכירך ולתושבך, הגרים עמך:
ולבהמתך, ולחיה אשר בארצך, תהיה כל תבואתה לאכל:
(ויקרא כה)

מצות השמיטה נקראת בפי התורה גם שבת הארץ. ואכן מצוה זו מזכירה מאד את השבת.
שש שנים החקלאים עובדים, זורעים וקוצרים, נוטעים ובוצרים, מיישבים ומפריחים את ארץ ישראל.
ובהגיע השנה השביעית – כפי שמגיעה השבת, מפסיקה המלאכה, מפסיקה מצוות העבודה, ומתחילה מצוות
השביטה.

לכמה זמן? לשנה שלמה!
אין עבודה בשדה, אין זריעה וזמירה
אין קציר ואין בציר – שבת שבתון!

אם כן – מה אוכלים בשנה זו? ומה נאכל בשנה שלאחריה?
מוסיפה התורה:

...וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו:
וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים:
וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית
עד בוא תבואתה תאכלו ישן:

הבטחה!
וצויתי את ברכתי..
בשנה השישית תהיה ברכה ביבול, והשפע יספיק לשלוש שנים! לשנה השישית, השביעית, והשמינית..
ה' רוצה שנעבוד בארץ, שנשיב אותה – אך שנה אחת – הפסקה!

ובמקום אחר מוסיפה התורה:

ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה:
והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביני עמך, ויתרם תאכל חית השדה, כן תעשה לכרמך
לזיתך:
ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמרך וינפש בן אמתך
והגר:

שמות פרק כג

"השביעית תשמטנה" – עזיבת עבודת השנה השביעית, "ונטשתה" מניעת איסוף יבולה
"ואכלו אביוני עמך" - היבול שכן גדל בשמיטה לא יהיה שלך,
היבול יהיה לאביונים, לעניים, לחיית השדה, ולכל מי שחפץ בו.

מאי טעמא דשביעיתא? אמר הקב"ה לישראל:
זרעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא! סנהדרין לט, א

זוהי מצוות השמיטה. פרטים לה רבים ומסועפים.

מהי מטרת המצוה? כיצד מקיימים אותה? ומה משיגים בשנה שכזו?
את כל אלה ועוד נלמד בע"ה בפרקים שלפנינו!

א. זמנה של השמיטה

"ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ" – כל שבע שנים מתקיימת שנת שמיטה.
מתי התחילו לספור זאת?

א. השמיטה הראשונה החלה אחרי שעם ישראל נכנס לארץ, כבש אותה במשך שבע שנים מידי הגויים, חילק אותה לנחלות השבטים שבע שנים נוספות, ואז החל לספור שבע שנים. לכן השנה ה-21 לכניסתם לארץ בזמן יהושע היתה שנת השמיטה הראשונה.

ב. חישוב שנת השמיטה כיום נעשה על פי מסורת מזמן הגאונים¹

ג. דרך קלה לחשב כיום את שנת שמיטה היא לחלק את השנה ב-7. כאשר המספר מתחלק ב-7 ללא שארית, זו שנת שמיטה.

לדוגמא – שנת ה'תשס"ח היא 5768 לבריאת העולם. כאשר נחלק 5768:7 נקבל 824. אם כן שנת ה'תשס"ח היא שנת שמיטה.

ד. שנת השמיטה מתחילה בתחילת השנה השביעית ביום א' בתשרי, ומסתיימת בסוף השנה ב - כט' באלול.

ב. המקומות בהם מתקיימת השמיטה.

ישנן מצוות שניתן לקיימן רק בארץ ישראל. והן נקראות 'מצוות התלויות בארץ'. כגון תרומות ומעשרות, פאה וביכורים. כל אלה מצוות שהתורה מצווה על קיומן רק בארץ ישראל.

על מצוות השמיטה נאמר: "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה" (ויקרא כה, ב). מכאן למדים שגם מצוות השמיטה היא מצוה התלויה בארץ. יהודי שגר בחו"ל אינו יכול לקיים מצוה זו. בחוץ לארץ, כאשר יש שמיטה, עובדים את האדמה כרגיל, וגם הפירות רגילים ואינם קדושים בקדושת שביעית.

ג. חובת השמיטה בזמן הזה

א. בתורה נצטוינו על מצות יובל. מצוה זו מתקיימת כל חמישים שנה, כל פעם לשנה אחת. שנה זו חלה לאחר שבע שמיטות (ארבעים ותשע שנים). בשנת היובל חייבים בכל המצוות של שנת שמיטה, ובנוסף לכך ישנה חובה להחזיר את השדות לבעליהם הראשונים (לפי נחלות 12 השבטים) ושילוח עבדים עבריים לחופשי.

ב. מצות יובל לא נוהגת כיום משום שנאמר בתורה "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" (ויקרא כה, י) ואמרו חכמים שבזמן שכל יושביה עליה נוהגת מצוות יובל, ומאז שגלו שבטי גד, ראובן, וחצי שבט מנשה לפני חורבן בית ראשון – בטלה מצות יובל.

¹ חכמי ישראל שחיו אחרי זמן הגמרא, משנת ד' אלפים ר"ס (500 לספירת העמים) ועד ד' אלפים תשצ"ה (1038 לספירת העמים).

ג. נחלקו חכמים האם שמיטה בזמן הזה נוהגת מן התורה או מדרבנן. לדעת רבי יהודה הנשיא חייבים בה מדרבנן², מכיון שמצוות שמיטה תלויה ביובל, וכשיובל אינו חל מן התורה, אף שמיטה אינה חלה מן התורה. ולדעת חכמים שמיטה נוהגת אף בזמן הזה מן התורה (מסכת מועד קטן דף ב:).
לדעת רוב הפוסקים הוכרעה הלכה כרבי יהודה הנשיא, ושמיטה בזמן הזה חיובה מדרבנן.

ד. מצוות השמיטה

במצוות השמיטה ישנן מצוות עשה ומצוות לא תעשה:

מצוות עשה:

- א. להפקיר את כל היבול שגדל בשנת השמיטה, שנאמר "והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך" (שמות כג, יא).
- ב. לשבות מעבודת האדמה בשנת השמיטה, שנאמר "ושבתה הארץ שבת לה" (ויקרא כה, ב).
- ג. יש אומרים שמן התורה יש להמנע מלחרוש, שנאמר "בחריש ובקציר תשבות" (שמות לד, כא).
- ד. לדעת הרמב"ן יש מצוה לאכול פירות שביעית, שנאמר "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". (ויקרא כה, ו)

מצוות לא תעשה:

- א. אסור לזרוע בשמיטה, שנאמר "שדך לא תזרע". (ויקרא כה, ד)
- ב. אסור לגזום את האילנות, שנאמר "וכרמך לא תזמור". (ויקרא כה, ד)
- ג. אסור לקצור את הצומח מן הקרקע כדרך שאר השנים, שנאמר "את ספיה קצירך לא תקצור". (ויקרא כה, ה)
- ד. אסור לאסוף את פרי האילן כדרך שאר שנים, שנאמר "ואת עינבי נזירך לא תבצור". (ויקרא כה, ה)

² מדרבנן – מצוות ואיסורים שתוקנו ע"י חכמים. מצוות כגון הדלקת נרות חנוכה, או נטילת ידיים לאכילה הן מדרבנן.

שער א - המלאכות בשמיטה

פרק א – המלאכות האסורות בשמיטה מן התורה.

בספר ויקרא (כה ב-ג) נאמר: "ובשנה השביעית שנת שבתון יהיה לארץ, שבת לה";
 שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור. את ספיה קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור,
 שנת שבתון יהיה לארץ"

בשנת שמיטה ישנן פעולות האסורות מן התורה
 ויש פעולות האסורות מדרבנן :

ארבעת המלאכות האסורות מן התורה הן: זריעה, זמירה, קצירה, ובצירה.

א. מהי זריעה?

הטמנת זרעים של תבואה וירקות באדמה.

ב. מהי זמירה?

חיתוך של ענפים מהגפן, כדי שיגדלו ענפי פרי חדשים.
 בשמיטה, פעולה זו אסורה בכל סוגי עצי הפרי.

איסור נטיעה בשמיטה לא נאמר במפורש בתורה.
 אך יש פוסקים שסוברים שאם זמירה אסורה מן התורה
 כיוון שהיא גורמת להצמחה, הרי נטיעה של עצי פרי,
 או ירקות גלויי שורש (ז"א שאינם בתוך גוש אדמה)
 - גם אסורים מן התורה. ויש הסוברים שאיסור נטיעה הוא מדרבנן.

ד. מהי קצירה?

קטיף התבואה או הירקות מן האדמה, בדרך מסחרית, כלומר בכמות גדולה.

ה. מהי קצירה?

קטיף הענבים מהגפן, בדרך מסחרית כלומר בכמות גדולה. בשמיטה אסור לקטוף את פירות כל שאר האילנות, ולא רק בגפן.

ארבעת המלאכות הללו נזכרו במפורש בתורה. ישנה מצוה נוספת לגביה נחלקו תנאים אם היא מהתורה או מדרבנן. מצוה זו היא להימנע מחרישה.

מהי חרישה?

חפירה עמוקה ופתיחה של האדמה על מנת להכשיר את הקרקע לזריעה או לנטיעה.

נאמר בתורה - "ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות, בחריש ובקציר תשבות" (שמות לד, כא) כלומר ישנה מצוות עשה מן התורה להמנע מחרישה. נחלקו חכמים האם מדובר על חרישה בשבת ("וביום השביעי"), או על ערב השמיטה? יש אומרים שהתורה אסרה במפורש חרישה לפני השמיטה וקל וחומר בשנת השמיטה עצמה. ויש אומרים שהתורה דיברה בפסוק זה על שבת, והאיסור לחרוש בערב שמיטה ובשמיטה הוא מדרבנן.

מצות עשה נוספת מהתורה היא מצות שביתת הארץ:

שביתת הארץ

"ושבתה הארץ שבת לה!.. שנת שבתון יהיה לארץ" – (ויקרא כה, ב- ג)
 התורה מצוה להשבית את הקרקע.

לדעת רוב הפוסקים מצוה זו חלה על האדם, שמצווה להשבית את אדמתו. ולכן אסור לבעל השדה להניח ליהודי אחר (שגם עליו חלים איסורי שמיטה) לעבוד בשדהו.

לפי דעה זו אין איסור מהתורה להניח לגוי לעבוד באדמת יהודי, אמנם חכמים אסרו זאת.

יש הסוברים שמצוה זו מוטלת על **גוף הקרקע** (בא"י). כלומר, בעל השדה צריך לדאוג לכך שאדמתו תושבת. ושלא תיעבד גם על ידי גוי.

פרק ב - מלאכות האסורות בשמיטה מדרבנן

חכמים הרחיבו את המלאכות האסורות בשמיטה. פעולות אלה נקראות "תולדות". התולדות הן עבודות חקלאיות הדומות למלאכות שנאסרו מן התורה.

הפעולות שנאסרו מדרבנן:

זריעה וזמירה

התולדות הן פעולות שגם כן מסייעות לגידול וצמיחה: השקיה, ניכוש עשבים, כיסוח, ריסוס, הרכבה³ של עצי פרי, הברכה⁴ - נטיעה של עצי סרק⁵.
גיזום של עצי סרק או ירקות.
גיזום ענף כדי לחזק ענפים אחרים שכבר קיימים או לשם דילול הפירות,

קצירה ובצירה

במלאכת קצירה ובצירה אין תולדות כי בכל הגידולים, איסוף היבול בכמות גדולה – אסור מן התורה.

חרישה

התולדות הן פעולות המכשירות את הקרקע לזריעה ושתיילה: זיבול, סיקול אבנים, יישור הקרקע וחפירת גומות לצורך נטיעה.

מה ההבדל בין מלאכות שנאסרו מן התורה או מדרבנן?

מדוע חשוב לציין שמלאכות מסוימות אסורות מן התורה ואחרות מדרבנן הרי בסופו של דבר הכל אסור?

במלאכות החקלאיות ישנן פעולות שנועדו להגדיל את הצמיחה ולהשביח את הקרקע – "**אברויי אילנא**", ויש פעולות שנועדו למנוע נזק לקרקע או לעצים – "**אוקמי אילנא**".

המלאכות שנאסרו מן התורה אסורות בשמיטה בכל מצב גם אם נועדו להציל את העץ מנזק משמעותי. ואילו המלאכות האסורות מדרבנן, מותר לעשותן בשמיטה אם הם לאוקמי.

כלומר, אם רואים שהעץ עומד להינזק בצורה משמעותית מותר לעשות מלאכות האסורות מדרבנן בשמיטה. אך מלאכות שנועדו להשביח את העץ או את הקרקע (לאברויי) אסורות תמיד, בין אם הן מדרבנן ובין אם הן מדאורייתא!

לאברויי – מילה ארמית שכוונתה 'להבריא'.
פעולות שנועדו להשביח ולחזק את העץ.
לדוגמא - זיבול ודישון.

לאוקמי - מילה ארמית שכוונתה 'לקיים'.
פעולות שנועדו למנוע נזק משמעותי באילן.
לדוגמא – השקיה של עצים שינזקו במניעת מים מהם מותרת.

לפי האמור לעיל, למדנו שמותר:
להשקות את העצים כפי הצורך שלא ינזקו.
לנכש עשבים סביב עצים שהעשביה חונקת אותם.

³ הרכבה – חיבור ענף של עץ פרי ע"ג עץ אחר על מנת שיצמחו ביחד ויהפכו במשך הזמן לעץ אחד. דבר זה נעשה בדרך כלל כדי לחזק את העץ ולעשותו עמיד יותר.

⁴ הברכה – כיפוף ענף עץ לתוך האדמה על מנת שיצמיח שורשים חדשים. בדרך כלל זה נעשה בגפן.

⁵ עצי סרק - עצים שפירותיהם לא ניתנים לאכילה. בדרך כלל עצים אלו נועדו לנוי, לסיכוך, וכדומה.

לעדור מתחת לזיתים וגפנים, שזה הכרחי לקיום העץ.

ומצד שני למדנו שאסור:

לזמור גפן שיש מחלה בעץ או בענפים אפילו אם הגפן עלולה להפגע בנזק חמור.

מה הדין במלאכות מדרבנן שמטרתן למנוע מהפרי להתקלקל?

מקרה זה נקרא - 'לאוקמי פירא' – כלומר לשמור על היכול של העץ ולמנוע ממנו קלקול. לדוגמא – האם מותר לרסס את הפירות כדי שלא יבואו מזיקים?

או - האם מותר לעטוף את הפירות שעל העץ בשקית מיוחדת כדי שלא ינזקו?

שאלות אלה שנויות במחלוקת. לדעת הרב קוק⁶ – אסור, ולדעת ה'חזון איש'⁷ - מותר.

⁶ הרב קוק – הרב אברהם יצחק הכהן קוק חי לפני כ-100 שנה הרב הראשי הראשון של ארץ ישראל. שימש כפוסק הלכתי ומורה דרך רוחני. בין יתר עיסוקיו, דאג לקיום המצוות התלויות בארץ ביישוב המתחדש.

⁷ חזון איש – הוא נקרא על שם ספריו 'חזון איש' אך שמו היה הרב אברהם ישעיהו קרליץ. הוא חי לפני כ-70 שנה בבני ברק כתב חידושים והלכות בכל מקצועות התורה ובפרט במצוות התלויות בארץ.

פרק ג - פעולות המותרות בשמיטה

פעולות בקרקע או בעץ שמטרתן אינה תועלת חקלאית – מותרות בשמיטה.

ג'ל'ט - שניכר בו שאינו נעשה בשביל תועלת העץ – מותר.

כגון: גיזום ענפים של גדר חיה שלא להפריע להולכים בדרך.

גיזום ענפים למנוע נגיעה בחוטי השמל.

אם לא ניכר שהגיזום הינו לצורך שאינו חקלאי – יש לעשותו באופן שאינו מועיל לעץ ובשינוי.

ולכן, גיזום ענפים לסכך, יש לעשותו לא במקום שרגילים לגזום, ובשינוי- כגון לגזום הכל מצד אחד.

ח'ש'ה – חפירה בקרקע לצורך בניה, הנחת צנרת, סלילת כבישים - מותר בשמיטה, כיון שניכר שאין

כאן מטרה חקלאית.

סילוק פסולת מהחצר ולכלוך או אבנים מהשבילים – מותר, כיון שניכר שמטרתו לשם נקיון.

קציר ואסוף – של כל סוגי הפירות לשימוש ביתי, מותר.

אף על פי שהתורה אסרה לקצור ולבצור בשמיטה, מכל מקום, התורה גם כתבה: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ואם לא נקצור, כיצד נאכל?

אלא שהתורה אסרה קצירה ובצירה בדרך מסחרית, כלומר בכמות גדולה.

אך אם אדם רוצה לקטוף לביתו – מותר.

פרק ד – דיני ערב שביעית

מאינה תאריך בשנה מתחיל איסור המלאכות?

"באחד בתשרי ראש השנה לשמיטין" (מסכת ראש השנה פרק א משנה א) עפ"י התורה שנת השמיטה מתחילה בראש השנה השביעית ומסתיימת ב- כט' באלול של סוף שנה זו.

א. דין תוספת שביעית:

מהלכה למשה מסיני⁸ למדים שאיסור עבודת האדמה מתחיל שלושים יום לפני שנת השמיטה, כלומר מראש חודש אלול. חכמים (מסכת שביעית פ"א מ"א, פ"ב מ"א) הוסיפו שאסור לחרוש בשדה תבואה מפסח, ובשדה אילנות אסור לחרוש מחג השבועות, כיוון שנראה כאילו החרישה נועדה להכין הקרקע לזריעה בשנה הבאה.

דין זה נקרא "תוספת שביעית" - כלומר שמוספים על הזמן של שנת השמיטה ומתחילים את איסורי המלאכה לפני כניסת השנה

דין זה חל רק כשבית המקדש קיים. אבל בזמן שבית המקדש אינו קיים מותר לעבוד את כל המלאכות עד ראש - השנה של השמיטה.

ב. הגבלות נוספות:

חכמים הוסיפו הגבלות שונות גם כשאין בית המקדש:

עץ פרי גלוי שורש – מותר לנטוע רק עד יום ט"ו באב בשנה השישית⁹ אם נטעו אחרי הזמן (מיום ט"ז אב) חייבים לעקור את העץ. אם לא עקרו את העצים – הפירות מותרים. אם לא ידע שאסור לנטוע לפני השמיטה ונטע – לא עוקרים את העץ.

עץ פרי בגוש אדמה – אם הוא בעציץ נקוב ומונח על האדמה מותר לשתול עד ערב ראש השנה של השמיטה¹⁰.

אילני סרק - מותר לנטוע רק עד ט"ו באלול שלפני השמיטה¹¹, אמנם, אם לא ניתן לנטוע עד ט"ו באלול אז מותר לנטוע עד ערב ראש השנה.

⁸ הלכה למשה מסיני – הלכה שאינה כתובה בתורה נאמרה בהר סיני למשה רבנו מפי ה' ועברה מרב לתלמיד במשך כל הדורות

⁹ כיון שאם נטע לאחר ט"ו באב בשנה השישית, השנה הראשונה של ערלה בעץ מבחינת ההלכה היא שנת השמיטה, ואנשים עלולים להשוד בו שנטע בשנת שמיטה..

¹⁰ כיוון שעץ פרי בגוש אדמה, שנשתל לפני השמיטה, שתילה זו נחשבת כשנת הערלה הראשונה וממילא לא יחשדו בו ששתל בשמיטה.

¹¹ כדי שהקליטה של העץ תהיה לפני שנת השמיטה, ולשם כך צריך לנטוע 14 יום לפני ראש השנה.

זרעי ירקות ופרחים – מותר לזרוע עד מספר ימים לפני ראש השנה, כך שהנביטה תהיה לפני השמיטה, ולא יחול איסור ספיחין¹² על הגידולים.

ירקות גלויי שורש – יש לשתול עד שלשה ימים לפני ראש השנה כדי שהקליטה תהיה לפני השמיטה.

ירקות ופרחים בגוש אדמה - מותר לשתול עד ערב ראש השנה¹³

תבואה וקטניות – מותר לזרוע עד מספר חודשים לפני השמיטה כדי ששליש מגודלם הסופי יהיה לפני ראש השנה.

דשא – יש לשתול את הדשא עד כשבועיים לפני השמיטה, על מנת שייקלט וינבוט לפני השמיטה. וכן כדי לאפשר שכיסוחי הדשא הראשונים, שהם מזרזים את הצמיחה, יהיו לפני השמיטה.

רבי אלעזר מגרמיזה מחבר ספר 'הרוקח' כותב:

קיים צד שווה בין השבת לשמיטה:
כשם שבשבת "מוסיפים מחול על הקודש"
(מקדימים לקבל את השבת לפני השקיעה בערב שבת, ומאחרים לצאת מקדושת
היום במוצאי שבת).
כך יש לנהוג בשנת שמיטה ולהוסיף "מחול על הקודש".

¹² איסור ספיחין יבואר להלן בשער ב פ"ה.

¹³ כיוון שהנביטה כבר היתה, ושתיל בגוש ברגע שנשתל בקרקע נחשב כבר שנקלט באדמה.

פרק ה - גידולים שלא על האדמה או בתוך בית

האט דיני מילכה חליט אט א צא אידולייט צוזאמיט באופן אנה אן האקובאל?

ישנם שני אופני גידול שאינם דומים לשדה רגילה:

א. מצע מנותק.

ב. גידול בבית.

א. מצע מנותק

גידול במצע מנותק הוא כל גידול שאינו צומח באופן ישיר מן האדמה כגון: בתוך עציץ שאין בו נקב, או על מים, או על גבי משטח שמנתק אותו מן האדמה.

חכמים אסרו לגדל גידולים על מצע מנותק¹⁴ הנמצא תחת כיפת השמיים.

ב. בית

נאמר בתורה "ושבתה הארץ שבת לה'... שדך לא תזרע" (ויקרא כה ב-ד). האם זריעה תחת גג כגון חממה, נחשבת כעבודה כשדה?

שאלה זו נסתפקו בה חכמים ולא הכריעו בה. והלכה למעשה נוהגים כך: מלאכות שאסורות מן התורה או שיש ספק אם הן מהתורה – אסורות גם בתוך בית או בתוך חממה¹⁵. מלאכות לצורך השבתת הצמח (אברויי) שאינן מוזכרות בתורה, יש להחמיר שלא לעשותן בתוך בית.

גידול בעציץ בתוך בית

כפי האמור לעיל אין לגדל באדמה בתוך בית, ולא בחוץ על גבי מצע מנותק. שני האיסורים הם מדברי חכמים. אמנם חכמים אמרו שאם מגדלים שלא על גבי קרקע ובתוך מבנה ניתן להתיר את העבודה, ואין לגידולים שם דין של גידולי שביעית.

באופן זה ניתן לגדל בעציצים ואדניות שנמצאות בחממה או בבית.

כדי להתיר גידול בחממות יש להקפיד על התנאים הבאים:

1. הצמחים יהיו בתוך עציצים אטומים בתחתיתם. אם העציצים אינם אטומים, יש להעמידם על משטח אטום המנתק את הצמח מן האדמה.
2. המצע צריך להיות רחב מספיק כדי שהצמחים שבתוך העציצים לא יבלטו ממנו החוצה, מהצדדים.
3. העציץ שבתוכו הצמח צריך להיות בגודל שניתן לטלטלו, כדי שייחשב כעציץ ולא כקרקע.

¹⁴ מצע מנותק – גידולים שאינם מחוברים ישירות לקרקע

¹⁵ חממה – מבנה העשוי מזכוכית או פלסטיק שבו מגדלים צמחים פרחים או עצים. המבנה נועד לשמור על סביבה פנימית חמה – ומכאן השם 'חממה'.

פרק ו – הטיפול בעציצים

כיצד נטפף חצוצרס חסנת השמיטה?

ישנם עציצים שנחשבים כקרקע וכל איסורי שביעית חלים גם עליהם, ויש עציצים שאפשר להקל בהם בדיני שביעית.

ישנם שלשה גורמים שקובעים מתי אין חלים על העציץ איסורי שביעית.
 א. ניתוק העציץ מן הקרקע.
 ב. גודל העציץ.
 ג. מיקום העציץ.

א. ניתוק העציץ מן הקרקע
 רוב העציצים נחשבים נקובים כיוון שיש בהם חורים. ולכן יש להניחם על משטח אטום, כגון ניילון או שיש.

ב. גודל העציץ
 עציץ שגודל מנפה 330 ליטר אינו נחשב כעציץ אלא כקרקע.

ג. מיקום העציץ
 העציץ צריך להיות מונח בבית, כדי שיהיה מותר לטפל בו.

הלכה למעשה:

א. כאשר מתקיימים כל התנאים הללו: שאינו נקוב, אינו גדול מידי, נמצא בבית, לא חלים על העציץ דיני שביעית, ומותר לעשות בו את כל המלאכות האסורות בשמיטה. ואין לגידולים שבו קדושת שביעית. אמנם, מן הראוי להימנע מזריעה ושתילה, משום שיש האומרים שהיתר הזה הוא רק לצורך פרנסה ובבית פרטי אין להקל בדבר.

ב. עציץ נקוב שעומד על רצפה של בית דינו כעציץ שאינו נקוב.

ג. עציץ שאין בו את כל התנאים (כגון עציץ במרפסת פתוחה) דינו כגינת נוי רגילה שנוהגים בו כל איסורי שביעית.

ד. אין להוציא בשנת השמיטה עציצים מן הבית החוצה לאויר הפתוח אם המטרה היא להועיל לצמיחה ע"י השמש או האויר. אם זה נעשה רק כדי לפנות מקום עמ"נ לנקות וכדומה מותר להחזיר.

ה. אין להעביר עציץ מנותק ולהניחו ע"ג הקרקע אפילו במקום מקורה כגון פרגולה וכדומה.

ו. מותר לשים פרחים באגרטל גם אם הענפים משרישים.

פרק ז - הטיפול בגינת הנוי

איילו מלאכות מותרות באינת הנוי בשנת השמיטה?

כל המלאכות האסורות בשמיטה בשדה, אסורות גם בגינת הנוי. מלאכות שהותרו בשדה כדי למנוע נזק ולשמור על הקיים – מותרות אף בגינת הנוי.

המלאכה	מותרת	אסורה	הערות
השקיה	מותר להשקות על מנת למנוע נזק מן הראוי להמנע מהשקיה שתפקידה תוספת הצמחה		צריך להגדיל את הפרשי הזמן בין השקיה להשקיה, וכן לצמצם מעט בכמות המים
דישון	אם הדישון נצרך לקיומו של הצמח או למניעת נזק - מותר	אין לדשן בשנת השמיטה דישון שנועד לעודד ולהגביר את הצמיחה.	אפשר לדשן לפני שנת השמיטה באופן שיועיל למשך כל השנה בלי צורך לעשות זאת במשך השמיטה
גיזום עצים ושיחים	מותר לגזום כשהמטרה היא לשמור על צורת הצמח ואינה מיועדת להצמחת הצמח, ולכן מותר לגזום גדר חיה 'בוגרת'. מותר לגזום ענפים שמפריעים להולכים במדרכה או גיזום לסכך.	אסור לגזום גדר חיה 'צעירה' שכן הגיזום יביא להצמחת ענפים חדשים	
ניכוש עשבים	אם מניעת הניכוש תגרום נזק ניכר לצמחים יש לכסח מעל פני הקרקע או לרסס, ולהימנע מעקירה מן השורש	אין לנכש עשבים בשמיטה. (אלא במקרים המותרים בטור מי"ו.)	צריך להשתדל לנכש

באופן שלא יועיל לצמחים		מותר לנכש בחצרות מסביב לבתים כדי למנוע שריפה או הימצאות נחשים.	
	כיסוח לשם הגברת צמיחה כגון בדשא צעיר - אסור	כיסוח שנועד לשמור על יופיו של הדשא מותר. יש לכסח כרגיל אם הדשא מלא כי כסוח באופן סדיר אינו גורם להצמחה	כיסוח דשא
יש לעשות זאת בשינוי שלא לחתוך בגובה הרגיל		מותר לקטוף פרחים לנוי	קטיף פרחים

הטיפול בגינה בבית משותף

בבית פרטי אין כ"כ קושי לשמור על הלכות השמיטה על מכלול חיוביהם. אך דייר שגר בבית משותף עם עוד דיירים עלול להתקל בבעיה, אם לא כל דיירי הבנין מעוניינים לשמור על איסור מלאכה בשנת השמיטה.

גם אם דייר שומר מצוות לא יעבוד בעצמו בגינה, הוא עלול להיכשל בביטול מצוות עשה של "ושבתה הארץ" אם אחרים עובדים בגינה ששייכת לבנין. וכן אם הוא משלם מיסים לועד הבית, ובכסף זה משלמים גם לגן שיעבוד בגינה זו.

מה ניתן לעשות?

הפתרון הרצוי הוא לנסות לשכנע את דיירי הבנין שאפשר לקיים את הגינה ברמה סבירה גם בשמיטה, ע"י הערכות מוקדמת, ובעזרת טיפול שמותר ע"פ ההלכה בשמיטה.

במידה והדבר לא מתאפשר הציעו פוסקי דורינו מספר הצעות:

- יש אומרים שעליו למכור את חלקו בגינה לגוי. את המכירה יש לבצע ברבנות.
- יש אומרים שדי בכך שיפקיר את חלקו בגינה ואז אין זה נחשב לשטח שלו.

פרק ח – חשוד על השביעית

כשם שאסור לעבוד בקרקע בשביעית כך אסור לחזק ולעודד יהודי שעושה כן באיסור ולכן אין לסייע לאדם העושה מלאכות אסורות בשמיטה אפילו מדרבנן, או מי שעושה מסחר בפירות שביעית.

א. אדם שעושה מלאכה באיסור נקרא **חשוד על השביעית**, כלומר חשוד שלא לשמור הלכות שביעית. אדם נקרא חשוד רק כאשר ישנה עדות גמורה של שני עדים שעשה דבר אסור. אדם העושה מלאכה שיש דעות האוסרות אותה אך יש המתירים לעשותה, אינו נקרא חשוד על השביעית, כיוון שהוא סומך על דעות המתירים.

ב. אדם החשוד על השביעית אין למכור להשכיר או להשאיל לו דברים כאשר ברור שבעזרתם יעשה מלאכה אסורה. אבל, אם יש אפשרות שישתמש בהם שימוש המותר, אפשר לתת לו. ולכן, אין להשאיל מחרשה או מזרעה אבל טרקטור, מגרפה או מכסחת דשא - מותר. וכן, אין למכור שתילים או זרעים שידוע שישתול אותם באדמה שלא נמכרה לגוי.

ג. מותר למכור עציצים לכל אדם, כיוון שיתכן שישתמש בהם בהיתר.

ד. מי שחשוד על השביעית אין לקנות ממנו תוצרת חקלאית.

ה. אדם שאינו חשוד על השביעית אפשר למכור לו כלים המיוחדים למלאכה אסורה, כי יתכן שקונה אותם לעבודה של השנה הבאה. אבל אם ברור שבכוונתו לעשות מלאכה אסורה – אין למכור לו.

ו. יהודי העובד בשמיטה באיסור, אין לאחל לו בהצלחה ויש מתירים לשאול בשלומו מפני דרכי שלום.

ומחזיקין ידי גויים בשביעית
אבל לא ידי ישראל
ושואלין בשלומן
מפני דרכי שלום

(שביעית פ"ד מ"ג)

שער ב – פירות שביעית

פרק א - קדושת פירות שביעית

נאמר בתורה "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא כה, ו) לדעת הרמב"ן נראה שישנה מצוה מן התורה לאכול פירות שביעית. אך יש רבים הסוברים שאין זו מצוה אלא נתינת רשות של התורה. אמנם לדעת כולם יש לנהוג בפירות באופן מיוחד.

לפירות הללו דינים מיוחדים והם:

הפקר, איסור סחורה, איסור השחתה, עיבוד המזון באופן המקובל איסור הוצאה לחו"ל, ומצוות ביעור.

1. הפקר¹⁶

הפירות והירקות הם הפקר, כלומר, כל אדם מישראל יכול לקחת אותם מבלי לשלם. שנאמר:
"והשביעית תשמטנה ונטשתה, ואכלו אביוני עמך" (שמות כג יא)

2. איסור סחורה

אסור לסחור (למכור ולקנות) בפירות שביעית. שנאמר (ויקרא כה ו):
"והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ודרשו חכמים - "לאכלה" ולא לסחורה. (מסכת ע"ז סב, א)

3. איסור השחתה

אסור להשחית את פירות השביעית שנאמר:
"והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ודרשו חכמים - ולא להפסד. (מסכת פסחים נב, ב)

4. עיבוד המזון באופן המקובל

אסור לשנות צורת פירות שביעית בדרך שאינה מקובלת, כשאינן אנשים רגילים לעשות זאת. לדוגמא:

א. אסור לסחוט ירק שלא רגילים לסחוט אותו, כמו צנון.

ב. אסור לבשל פירות שביעית דרך שאיננה מקובלת. לדוגמא – אסור לבשל צנון, מלפפון, אבטיח ואבוקדו, כי הדבר איננו מקובל.

ג. מותר להשתמש בפירות שביעית שימוש הדומה לאכילה. כלומר, שההנאה וכליוי הפרי מתרחשים באותו הזמן, לדוגמא - הדלקת הנר בשמן שביעית.

¹⁶ הפקר – רכוש שאין לו בעלים

5. איסור הוצאה לחו"ל

אסור להוציא פירות שביעית לחוץ לארץ. יש אומרים שאסור משום שהפירות צריכים להיות בזמן הביעור בארץ. וי"א שמשום קדושת הפירות אין לאוכלם בחו"ל. מותר להוביל פירות שביעית לכל חלקי הארץ.

6. מצוות ביעור

"ולבהמתך ולחיה אשר בארצך, תהיה כל תבואתה לאכול" (ויקרא כה ז)
למדו חכמים שכל זמן שמצוי הפרי לחיות השדה, מותר להאכיל גם לבהמות הבית וכשנגמר הפרי לחיה מן השדה, יש להפקיר את הפירות שבבית.

פרק ב - המינים בהם חלה קדושת שביעית

האם קדושת שביעית חלה על כל סוגי האידוליים?

נאמר בתורה "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה".
 קדושת שביעית חלה על פירות שמיועדים למאכל אדם או בהמה.
 באכילה, האדם נהנה והפרי מתכלה באותו הזמן. גם גידולים שההנאה מהם דומה לאכילה (שההנאה והכילו קורים בוזמנית) קדושים בקדושת שביעית.
 ולכן אם ישנו סוג של גידול שמכלים אותו אך לא נהנים ממנו מיד – אינו קדוש בקדושת שביעית.

לדוגמא – תפוח שהאדם אוכל, הפרי מתכלה ברגע שהאדם נהנה, ולכן, הפרי קדוש בקדושת שביעית.

שמן למאור שכאשר נהנים מהאור שהוא נותן הוא גם נשרף ומתכלה. וכן שמן למריחה על הגוף וכדומה.
 לדוגמא (הפוכה) - אדם ששורף עצים כדי להכין מהם גחלים. ההנאה היא לא ברגע שהוא שורף את העצים, אלא כאשר ישתמש בגחלים (כגון ל'מנגל'). ולכן אין קדושת שביעית בעצים שנועדו לגחלים.

א. הגידולים בהם חלה קדושת שביעית הם גידולים שנועדו ל:

1. אכילת בני אדם.
2. גידולים למאכל בהמה כגון: חציר, שעורה, דורה וכו'.
3. תבלינים כגון: תה, זעתר, רוזמרין וכדו'.
4. צביעה כגון עפצים לכתיבת סת"ם או לצביעת תפילין.
5. צמחים שנועדו לקוסמטיקה או לחומרי כביסה.

ב. הגידולים בהם אין קדושת שביעית הם:

1. פרחים ללא ריח.
2. הדסים שניטעו לצורך ארבעת המינים.
3. לולבים.
4. עצים המיועדים להסקה לחימום הבית.
5. צמחים המיועדים רק לרפואה ולא למאכל רגיל.
6. מרבדי דשא.

ג. קדושת שביעית מספק חלה על המינים:

1. צמחי ריח כגון נרקיסים ריחניים.
2. שמן כותנה.
3. פטריות.

פרק ג - שלב הגידול הקובע לקדושת שביעית

שנת תשס"ח היא שנת שמייטה.

**מאינה שלב באידול הפרי או הירק, מחשיבים אותו כפרי של הפנה השמיצית?
האם פירות וירקות עשאו צל הצ' או פסדה מלפני פנת השמיטה, קדושים
בקדושת שביעית?**

באחד בתשרי ראש השנה לשמיטין" (מסכת ראש השנה פרק א משנה א).
התאריך הקובע את השייכות לקדושת שביעית הוא ראש השנה של שנת השמיטה.
ההלכה מבחינה בין שלושה סוגי גידולים: פירות, ירקות, תבואה וקטניות.

א. פירות – פירות שתנטו¹⁷ לפני ראש השנה של השמיטה – אינם קדושים בקדושת שביעית,
ואם חנטו לאחר ראש השנה של השמיטה, גם אם נקטפו בשנה השמינית - קדושים בקדושת שביעית.

בתמונה: חנטה של שסק

ב. ירקות – ירקות שנקטפו לאחר ראש השנה של השמיטה (אף שגדלו בשנה השישית) - קדושים
בקדושת שביעית. ירקות שנקטפו לאחר השמיטה, אף שגדלו בשנת שמיטה – אינם קדושים בקדושת
שביעית.

ג. תבואה וקטניות – תבואה או קטניות שהגיעו לשליש מגודלם הסופי בשנה השישית אינם קדושים
בקדושת שביעית. ואם הגיעו לשליש מגודלם לאחר ראש השנה של השמיטה – קדושים בקדושת שביעית.

ד. פרחים – פרחי ריח הגדלים על שיחים, שהופיע הניצן של הפרח לפני ראש השנה אין בו קדושת
שביעית. ואם הופיע הניצן של הפרח לאחר ראש השנה יש בו קדושת שביעית.

¹⁷ חנטה – תחילת היווצרות הפרי לאחר נשירת הפרח

פרק ד - התנאים לקדושה בפירות שביעית

כאיילו תנאים חלה קדושה בפירות אצלנו שביעית?

א. קדושת שביעית חלה אם מתקיים ביבול התנאים הבאים:

1. היבול גדל בשטחי ארץ ישראל.
2. הקרקע שייכת ליהודי.
3. היבול שייך למין שקדושת שביעית נוהגת בו.
4. שלב הגידול הקובע קדושת שביעית באותו המין, חל בתוך שנת השמיטה.

ב. קדושת שביעית נוהגת גם במקרים הבאים:

1. תבשיל שמין אחד מהרכיבים שלו קדוש בקדושת שביעית, (כגון: מרק שיש בו ירק של שביעית), אם הכמות שלו אינה בטלה בשישים.
2. מטבעות כסף בהם נקנו פירות שביעית, ומה שנקנה באותם מטבעות – קדוש בקדושת שביעית.

ג. קדושת שביעית אינה נוהגת כאשר:

1. היבול גדל בחממה במצע מנותק.
2. היבול גדל בקרקע ששייכת ליהודי אך נמכרה לגוי עפ"י היתר מכירה.

ד. למעשה, ניתן למצוא פירות הקדושים בקדושת שביעית בעיקר במקרים הבאים:

1. פירות הגדלים בגינות פרטיות (שאינן כלולות בהיתר המכירה).
2. תוצרת חקלאית המשווקת באמצעות אוצר בית דין.

פרק ה - איסור ספיחין

מהט ספיחין?

ספיחין הם תבואה וירקות שגדלו מעצמם בשנה השביעית. פירוש המילה ספיח הוא מלשון הכתוב "ספחני" (שמואל א, ב, לו) והכוונה לגידולים שהם נספחים לשנה הקודמת. כלומר, גרגרים וזרעים שנשרו באסיף הקודם וצמחו מעצמם.

גידולים שגדלו מעצמם בשנה השביעית (ירקות או פירות), מדאורייתא מותר לאכלם, והם קדושים בקדושת שביעית. שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא כה)

אבל חכמים גזרו גזירה על הירקות והתבואה הללו שאסור לאכלם!

מקור?

"מדברי הסופרים¹⁸ שיהיו כל הספיחים אסורים באכילה ולמה גזרו עליהם? מפני עוברי עבירה, שלא ילך ויזרע... בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הם, לפיכך, אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית"

(רמב"ם הלכות שמיטה פרק ד הלכה ב)

כלומר, חז"ל חששו שמא עוברי עבירה יזרעו בשנת השמיטה ויאמרו שהירקות או התבואה הם מזרעים שנפלו באסיף של השנה הקודמת וגדלו מאליהם. לכן גזרו שלא לאכול מירקות שגדלו (מעצמם או ע"י זריעה אסורה) בשביעית. איסור זה נאמר רק לגבי ירקות או תבואה ולא לגבי פירות, כי אין חשש שאדם ישתול עץ בשמיטה, ובאותה שנה כבר יצמחו לו פירות.

א. ישנם גידולים בהם לא נוהג איסור ספיחין:

1. ירקות פרחים וצמחים שנבטו בשישית והמשיכו לגדול בשביעית – אין בהם איסור ספיחין.

נביטה: תהליך תחילת הצמיחה של הזרע

2. גידולים שאין בהם קדושת שביעית כגון צמחים ללא ריח.
3. גידולם העומדים למאכל בהמה.
4. צמחים שאינם חשובים כל כך ואין רגילות לזרוע אותם.
5. צמח רב שנתי שיש להניח שהוא קיים שלא מחמת זריעה אסורה.

¹⁸ מדברי סופרים – מצוות או איסורים שתקנו חכמים שנקראו גם סופרים

כב. ישנם מקומות שלא חששו לזריעה בסתר ולא גזרו על איסור ספיחין, כגון:

1. בשדה של גוי משום שהגזרה היא רק על עוברי עבירה, ולגוי מותר לזרוע.
  2. בשדה בור, שלא נח לזרוע שם.
  3. בשדה תבואה, שאין אדם רוצה לקלקל את התבואה ע"י צמחים אחרים.
- ג. איסור ספיחין אינו נוהג במקומות שאינם בגבול עולי בבל, כגון בערבה.

כ"ג. יש לנהוג בספיחין?

- א. ירקות האסורים באיסור ספיחין, אסורים בלקיטה ואכילה¹⁹, אך לא נאסרו בהנאה.
- ב. ירקות האסורים משום ספיחין, ונקטפו בשנת השמיטה - יש בהם קדושת שביעית, ואין להשחיתם או לעשות בהם דברים האסורים בגידולי שביעית.

---

¹⁹ רמב"ם פ"ד ה"ג

פרק ו - הפקר פירות שביעית

מצוות עשה מן התורה על כל בעל קרקע בארץ ישראל להפקיר את היבול הקדוש בקדושת שביעית שנאמר: "והשביעית תשמטנה ונטשתה..." (שמות כג יא). נטישה זו משמעה, עזיבה של היבול לכל מי שרוצה בו שנאמר "ואכלו אביוני עמך". נחלקו הב"י והמבי"ט²⁰ האם ההפקר נעשה מעצמו בגלל ציווי התורה או שהפירות נעשים הפקר רק אם הבעלים הפקירו אותם. מצוות ההפקר אינה דורשת הפקר מפורש, ע"י דיבור, או בכתב, אלא שלא לנהוג בפירות כדרך בעלים.

מהן ההפקרות de הפקרת הפירות?

- א. אסור לגדר את השטח באופן שימנע מאדם מישראל, להיכנס ולקחת את הפירות. אמנם אם היו שם גדרות לפני השמיטה – לא חייב להורידם.
- ב. מותר לאסוף את היבול רק בכמות קטנה לצריכה ביתית, כך מוכיח האדם בהתנהגותו שאינו רואה את עצמו כבעלים על תנובת השדה.
- ג. מותר למנוע כניסת בני אדם שעלולים לגרום נזק לעצים או לצידוד שבשטח, כיוון שרק הפירות הם הפקר ולא השדה או העצים.
- ד. מותר למנוע כניסת גויים לשטח (שכן ההפקר הוא רק ליהודים), וכן לגדור בפני בעלי חיים.
- ה. מותר, בשעת הצורך, לגדור את השדה ולהודיע היכן נמצא המפתח.
- ו. אם עבר (=עשה שלא כהלכה) בעל השדה ושמר את הפירות לעצמו – הפירות מותרים באכילה.
- ז. לאדם שרוצה לקטוף מפירות ההפקר – עדיף לבקש תחילה רשות מבעל הבית²¹, ולבעל הבית אין רשות למנוע זאת ממנו. אם ישנו שלט המודיע על הפקר הפירות - אין צורך לבקש רשות מבעל הבית, ויש להקפיד שלא לקטוף פירות בוסר (משום הפסד פירות שביעית).
- ח. מותר לקטוף פירות במטע שנמסר לאוצר בית דין אך יש לשלם לבית הדין את ההשתתפות בהוצאות הטיפול באותם פירות.

מרבני צפת במאה ה - 16 [1500-1580]

ר' משה ב"ר יוסף מטראני - המכונה המבי"ט נולד בשאלוניקי ולמד באדריאנופול. בהיותו בחור עלה לצפת ולמד בישיבת ר' יעקב בירב והיה לתלמידו האהוב והמובהק. אח"כ היה חבר בבית דינו. עד שהגיע ר' יוסף קארו נחשב הוא לאחד מגדולי צפת, שני לרבו ר' יעקב בירב. המבי"ט עמד בראש ישיבה בה הרביץ תורה שנים רבות. עמד בקשר שוטף עם קהילות רבות והיה לו שיג ושיח עם רבים מגדולי התורה בממלכה העות'מאנית.

רבי יוסף ב"ר אפרים קארו בעל ה"שולחן ערוך" נולד בספרד בשנת ה'רמ"ח (1488), ובהיותו בן ארבע גורש עם הוריו מספרד, והם נתיישבו בתורכיה. משם עבר לבולגריה, בשנת 1536 עלה לארץ ישראל והתיישב בצפת. בפולמוס הסמיכה נסמך על ידי רבי יעקב בירב. לאחר שעזב רבי יעקב בירב את צפת, היה רבי יוסף קארו ראש החכמים בעיר, ועמד בראש ישיבה גדולה. בין תלמידיו היו רבי משה קורדוברו, ורבי משה אלשיך. חבר בבית הדין היה רבי משה מטראני, שהיה בן פלוגתתו בפולמוס השמיטה. נפטר בישיבה טובה ביום ה', י"ג בניסן ה'של"ה 1575.

²⁰ הב"י בשו"ת אבקת רוכל סימן כד', והמבי"ט בשו"ת המבי"ט סימן י'

²¹ כדי שלא יתרגל לאכול מפירות חבריו בלי רשות גם בשאר שנים (ראב"ד במסכת עדויות פ"ה מ"א).

פרק ז - איסור סחורה בפירות שביעית

אסור לעשות סחורה בפירות שביעית. איסור זה הוא מן התורה שנאמר (ויקרא כה ו):
 "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" ודרשו חכמים "לאכלה" - ולא לסחורה.

ישנם דרכים שבהם מותר למכור פירות שביעית, ויש דרכים שאסור:

האופנים שאסור למכור	האופנים שמותר למכור
<p>לאדם הפרטי אסור למכור בכמויות גדולות, אסור לשקול או למדוד באופן מדויק.</p> 	<p>מי שליקט לו ולמשפחתו ונותרו לו פירות, מותר לו למכור בכמויות קטנות לשכניו ולמכריו.</p> <p>המכירה תהיה באומדן (לא באופן מדויק, היינו, בלי לשקול או למדוד).</p> <p><u>מותר לסחור בפירות שביעית בהבלעה.</u></p> <p>כלומר, אם אדם מוכר מצרך שאינו קדוש בקדושת שביעית יחד עם פירות שביעית, כאשר התשלום הוא עבור המצרך המותר (אע"פ שברור שהתשלום הוא גבוה יחסית). כגון מי שקונה מנה פאלפל שחלק מהירקות הם בקדושת שביעית מותר לתת פירות שביעית במתנה ליהודי.</p>

אסור לקנות פירות שביעית מאדם המוכר אותם באופן האסור, כדי שלא לסייע בידי עוברי עברה.

דמי שביעית

הכסף שמקבל המוכר פירות של קדושת שביעית – גם הוא קדוש בקדושת שביעית.

א. כאשר מוכרים פירות שביעית (באיסור או בהיתר), הכסף שניתן תמורתם גם קדוש בקדושת שביעית. והפירות נשארים קדושים, כלומר, הקדושה אינה עוברת מהפירות לכסף, אלא היא נוספת לכסף.

ב. אם אדם החליף פירות קדושים תמורת פירות שאינם קדושים, הקדושה נוספת גם לפירות החדשים.

מה מותר לצפות בכסף שיש בו קדושת שביעית?

בכסף זה מותר לקנות רק דברי מאכל.

דברי המאכל שניקנו בכסף זה – גם קדושים בקדושת שביעית (גם אם הם לא פירות או ירקות).

אם עשה שלא כדיון, וקנה בכסף הזה דברים אחרים (ולא דברי מאכל) – יקח מאכל שאין בו קדושת שביעית, ויאכל אותו עפ"י דיני קדושת שביעית.

פרק ח - אוצר בית דין

כיוון שראינו שאסור למכור פירות שביעית. נשאלת השאלה –

**כיצד ככל אופן, משייט פירות וירקות פשיטה?
 האם עלינו להסתובב ככל השדות, כדי להשיט פירות מן ההפקר?!**

הבעיה נפתרה ע"י הקמת מוסד הנקרא – **אוצר בית דין**.
אוצר – הכוונה למחסן שבו היו אוגרים את היבולים מכל השדות המופקרים, והציבור היה מגיע ומקבל את הכמות הנדרשת לביתו.
 וכך מסופר בתוספתא (שביעית פ"ח הלכות א-ב):

בראשונה היו שלוחי בית דין מחזרין על פתחי עיירות.
 כל מי שמביא פירות לתוך ידו - היו נוטלין אותן ממנו, ונותנים לו
 מזון שלוש סעודות.
 והשאר - מכניסין אותו לאוצר שבעיר.

הגיע זמן תאנים - שלוחי בי"ד שוכרין פועלים
 ועודרין אותן ועושים אותו דבילה...

הגיע זמן זיתים – שלוחי בי"ד שוכרין פועלים
 ומוסקין אותם, ועוטנין אותם בבית הבד, וכונסים אותן בחביות
 ומכניסין אותם באוצר שבעיר.

הגיע זמן ענבים - שלוחי בי"ד שוכרים פועלים
 ובוצרים אותם ודורכים אותם בגת, וכונסים אותן בחביות, ומכניסין
 אותם באוצר שבעיר,

ומחלק להם מהן בערבי שבתות, כל אחד ואחד לפי ביתו...

יסודה של התקנה היתה כנגד "סוחריו שביעית", אנשים שהיו אוספים פירות שביעית יותר מן הכמות לשימוש אישי, ומוכרים אותם בשוק. שלוחי בית הדין היו לוקחים מהם את הפירות ומכניסים אותם למחסן ששייך לבית הדין, ומשאירים להם מזון שמספיק לשלש ארוחות.

חכמים למדו שהתורה אסרה לאגור פירות שביעית רק אם הדבר נעשה כדרך בעלים ששומר הכל לעצמו, אבל אם הפירות נשארים של כלל הציבור גם לאחר שנאספו, הדבר מותר. ומכאן התפתחה התקנה שבית הדין היה שוכר פועלים שיאספו את הפירות למחסנים, ובית הדין היה דואג לחלוקה שווה והוגנת של היבול.

על יישומו של אוצר ב"ד בימינו נלמד בשער ד.

פרק ט - הפסד פירות שביעית

נאמר בתורה (ויקרא כה,ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" ואמרו חכמים "לאכלה - ולא להפסד"²²
 מכאן שפירות שביעית ניתנו לאכילה, ואסור לקלקל או להשחית אותם.

כאילו אופניו יסנו הפסד פירות?

1. כאשר משחיתים את הפרי או את שאריות הפרי בידיים.
2. כאשר נוהגים בפרי, בשימוש פחות ראוי לו, כגון ליתן מאכל הראוי לאדם לצורך אכילת בהמה. איסור השחתת הפרי הוא אפילו בכמות מועטת.

הטיפול בשאריות המזון בשביעית:

- א. מותר להניח פירות שביעית במקום נקי, אף על פי שבודאי ירקבו בעתיד, מפני שאינו מפסידם באופן ישיר.
- ב. שאריות של מזון מוצק, יש להניחם בשקית מיוחדת, ולשמור אותם שם עד שלא יהיו ראויות למאכל אדם,

ואחר כך מותר להניח את השקית בפח אשפה.

- ג. אוכל נוזלי שקדוש בקדושת שביעית אין לשופכו קודם שנפגם טעמו.
- ד. אין לערב פירות ישנים עם חדשים, מכיון שזה מזרז את הריקבון של החדשים.
- ה. פירות שנרקבו וראויים למאכל בהמה אפשר להניחם בפח האשפה כיון שלא לא מונע מבהמה לאכול מהם.
- ו. מותר לשטוף שאריות מועטות של אוכל הדבוקות לצלחות או לסירים.
- ז. מותר לתת לתינוק פרי שיש בו קדושת שביעית גם אם הוא מקלקל אותו באכילתו.
- ח. אין למלא כוס של הבדלה באופן שהוא גולש מעבר לשפת הכוס כיון שזה גורם להפסד היין.
- ט. מותר לאכול פירות שביעית בכל דרך מקובלת אע"פ שעלול להגרם בכך הפסד לחלק מן הפרי, כגון לאכול חצי תפוח, וחצי נשאר ולא נאכל. ומן הראוי להשתדל שכל הפרי יאכל.

הטיפול בגרעינים וקליפות

א. קליפות הראויות למאכל אדם (כמו קליפות תפוחים, גזר, מלפפונים) או למאכל בהמה - יש בהם קדושת שביעית, ואין לזורקן לפח האשפה.

ב. קליפות שאינן ראויות למאכל לחלוטין (כמו קליפות אגוז ושקד) אין בהם קדושת שביעית.

ג. גרעיני פרי עם שאריות פרי עליהם (כגון גרעיני תמרים וזיתים) או שרגילים לאכול את הגרעין עצמו (כגון גרעיני אבטיח) יש בהם קדושת שביעית, ואסור לזורקן.

ד. גרעינים שאין דבוק להם פרי הראוי לאכילה (כגון גרעין משמש), אין בהם קדושת שביעית, ומותר לזורקם.

פרק י - עיבוד מזון בפירות שביעית

כאיזה אופן מותר לאכול פירות שביעית?

אסור לשנות פירות שביעית מצורתן המקובלת. כלומר, אין לשנות את צורתם של פירות השביעית ע"י עיבוד שאינו מקובל²³. מותר לעבד מזון בכל דרך המקובלת ע"י רוב בני אדם בארץ. צורת עיבוד המזון צריכה להיבדק בכל שמיטה מחדש, שכן לעיתים המנהג שנוהג רוב הציבור משתנה, ולכן גם ההלכה תשתנה.

א. בישול:

א. ירקות שמקובל לאכול אותם מבושלים – אסור לאכול אותם חיים, כגון: תפוחי אדמה, חצילים, בטטה, דלעת, סלק, קישואים, בטנים, תירס.

ב. אין לבשל פירות או ירקות שאין רוב בני אדם רגילים לאכול אותם מבושלים. לכן, אין לבשל מלפפונים, צנון, אבטיח, בננה, חזרת, אבוקדו, אפרסמון וחרוב. מותר לבשל פירות וירקות שמקובל אצל רוב בני אדם לאכול אותם גם מבושלים כגון: תפוחים, משמש, כרוב, פלפל, בצל, גזר, עגבניות.

ג. פירות או ירקות הנאכלים בדרך כלל חיים, אך רגילים להשתמש בהם גם בתור תבלין לתבשיל כגון: עגבניות, פלפל, שקדים, צימוקים – מותר להשתמש בהם כתבלין. לאחר גמר הבישול אין לזרוק אותם, מפני שהם עדיין ראויים למאכל ויש בהם קדושת שביעית, לכן אסור גם לסחוט אותם.

ד. מותר לשים פרוסת לימון בתה לתוספת טעם. לאחר השימוש – אין לזרוק את הלימון לפח, ואם רגילים לאכול – מן הראוי לסחוט אותו או לאכלו.

ב. ריסוק וסחיטה:

א. ריסוק ומעיכה של פירות שביעית באופן בו ניתן להכיר את הפרי גם לאחר הריסוק מותרים, גם אם צורת העיבוד הזאת איננה מקובלת. לדוגמא - הכנת מחית מתפוחי אדמה, מעיכת בננות או תמרים וכדו'. מותר לגרור פירות מוצקים, כגון: גזר, על גבי פומפיה. שכן צורת הפרי ניכרת.

ב. ריסוק גמור, כאשר הצורה הרגילה של הפרי משתנה לגמרי מותר רק אם רוב בני האדם רגילים לעשות כן. לדוגמא: הכנת רסק עגבניות. כמו כן, מותר לסחוט ענבים כדי לעשות מהם יין או מיץ, וכן מותר לכתוש זיתים לשמן.

ג. מותר לסחוט גם פירות אחרים אם רוב בני אדם נוהגים להשתמש במיץ שלהם, לדוגמא - לימונים, תפוזים, אשכוליות ותפוחים.

אבל מינים שאין דרך רוב בני אדם לשתות את המיץ שלהם לדוגמא: חצילים, צנון, אבטיח - אסור לעשות מהם מיץ.

²³ רמב"ם פ"ה ה"ג

ג. עיבודי מזון נוספים:

- א. מותר לכבוש ירקות שרגילים לכובשם כגון: מלפפונים זיתים, וכדומה.
- ב. מותר להקפיא פירות מיצים ומרקים אם אינם מתקלקלים ע"י כך.
- ג. מותר לייבש פירות שרגילים לעשות בהם כך, כגון: תמרים ענבים שזיפים וכדומה.
- ד. מותר להכין שימורים מפירות שרגילים בכך, כגון: תירס ומשמש.

פרק יא - שימושים נוספים בפירות שביעית

אמרה התורה – "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" – מכאן למדו חז"ל שפירוש המילה "לכם" – הכוונה לכל צרכיכם.

כל מה שהאדם צריך והוא דומה לאכילה – מותר בפירות שביעית, ומה שהאדם צריך ואינו דומה לאכילה – אסור בפירות שביעית. השימוש המותר הוא זה ש"הנאתו וביעורו שווה"²⁴ כלומר – שההנאה מהפרי וכיליונו מן העולם באים באותו זמן.

מהם השימושים המותרים והאסורים בפירות שביעית?

השימוש	מותר	אסור
רפואה 		אסור שכן למדו חז"ל: "לאכלה" - ולא למלוגמא (תרופה)
צביעה	מותר לאדם לצבוע את גופו, שעריו וכליו בפירות המיועדים לצביעה. מותר לצבוע דברי מאכל בפירות שביעית. הכנת הצבע מותרת גם אם יש צורך לסחוט או לבשל לשם כך.	
הדלקת הנר	מותר להשתמש בשמן העשוי מפירות של קדושת שביעית (לדוגמא, שמן זית) – למאור. ולכן מותר להדליק בו גם נרות שבת (שנועדו להנאת האדם, וכשנהגים מהאור השמן מתכלה).	יש דיעות האוסרות להשתמש בשמן שביעית להדלקה שאיננה למאור, כגון: הדלקת נרות חנוכה (שאסור להנות מאורם) או הדלקת נר זיכרון או נר בעמוד התפילה של בית הכנסת. ²⁴
כביסה	גידולי שביעית שנועדו לכביסה - מותרים	אסור להשתמש בפירות שביעית לכביסה.
האכלת בהמה	דברי מאכל שנפסלו למאכל אדם (ואין אפשרות להחזירם לקדמותם) - מותר לתת מהם לבהמה.	דברי מאכל הראויים למאכל אדם – אסור לתת מהם לבהמה.

²⁴ יש המתירים כל סוג של הדלקה בשמן מכיון שזהו שימוש ראוי, שאינו משחית את השמן.

פרק יב - מצוות ביעור פירות שביעית

נאמר בתורה "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" (ויקרא כה,ו)

דרשו חכמים:

"כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השדה – אתה אוכל ממה שבבית, כלה לחיה מן השדה – חייב אתה לבער אותו המין מן הבית".

כלומר, כאשר הסתיימה העונה ואין יותר מאותו הפרי בשדות, צריך להפקיר את אותו הפרי מן הבית.

נחלקו הראשונים מהו הביעור שאמרה התורה: לדעת הרמב"ם²⁵ משמעו כילוי הפרי מן העולם, ולפי דעת הרמב"ן²⁶ זו הפקרה.

המנהג המקובל בארץ ישראל הוא כרמב"ן, שבביעור מפקירים את הפירות בלבד.

בהגיע זמנה של מצוות הביעור לפרי מסוים - צריך כל אדם להוציא מביתו את פירות השביעית שנותרו ברשותו מאותו המין ולהפקיר אותם לעניים ולכל אדם.

מקור הדין הוא מן התוספתא 'שביעית' (פ"ח ה"ד)

מי שיש לו פירות שביעית והגיעה שעת הביעור
 מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו,
 ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר:
 אחינו כל בית ישראל כל מי שצריך ליטול - יבוא ויטול"

אל מה חלה חובת ביצור?

א. חובת הביעור חלה על כל דבר שיש בו קדושת שביעית כגון: מאכל אדם, מאכל בהמה, צמחים המשמשים לצביעה, פרחים ריחניים וכדו'. וכן על מוצרים שהופקו מפירות שביעית כגון: יין, שמן, מיצים, ריבות וכדו'. ואף דברים שנעשו באיסור הפסד או שינוי פירות שביעית.

ב. קליפות וגרעינים העומדים למאכל אדם או בהמה – ויש בהם קדושת שביעית, חייבים בביעור.

אתי אמצרים?

לכל פרי יש זמן שונה שהוא כלה מן השדה, וזמן הביעור הוא שונה מפרי לפרי, לכן מתפרסמים לוחות זמנים לביעור עבור כל סוגי הגידולים.

חשוב לשים לב, שיש הרבה פירות שזמן ביעורם הוא בשנה השמינית, שרק אז הם כלים מן השדה. ישנם מספר גידולים שחכמים קבעו להם זמן ביעור. תאנים - בחנוכה, תמרים - בפורים, ענבים - בפסח,

²⁵ הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה ג

²⁶ דעת הרמב"ן בפירושו לתורה (ויקרא כה,ז)

זיתים - בשבועות.

אי חייב לאכיל?

א. חובת הביעור חלה רק על אדם שיש ברשותו פירות שביעית בכמות העולה על מה שדרוש לכל אחד מבני הבית לשלוש סעודות.

ב. בהגיע שעת הביעור, מותר להניח בביתו מזון שלש סעודות לכל אחד מבני הבית, או לתת לכל אדם מישראל שאין בידו שלש סעודות מפירות שביעית אלו.

ג. מזון שלש סעודות הוא כמות שבני אדם רגילים לאכול במשך שלש סעודות. למרות זאת, אין המחזיק בפירות חייב לאכול את כל הכמות בשלוש הסעודות הקרובות, ומותר לו לאכול מהם בכל זמן.

כיצד מצרימ?

כאמור, המנהג הקדום בארץ ישראל הוא שמצוות הביעור מחייבת להפקיר את הפירות לכל הרוצה לבא ולקחת אותם.

מותר לאדם להפקיר את הפירות בפני שלשה מחבריו, אעפ"י שיודע שלא יקחו את הפירות, ולאחר שקיים את מצוות הביעור – יכול לחזור ולקחת את אותם פירות.

גם לאחר הביעור, הפירות קדושים בקדושת שביעית ויש לנהוג בהם באופן הראוי. כלי שבישלו בו פירות שביעית אינו טעון הכשרה כשמגיע זמן הביעור.

מה הדין אם לא מצרימ?

עבר ולא הפקיר את הפירות בזמן הביעור – נאסרו באכילה. אבל מי שקיבל פירות שביעית מחברו לאחר שעת הביעור שלהם ויש לו ספק אם הופקרו בזמנם – יכול לקיים בהם את מצוות הביעור מיד, ולאכלם. אם לא ביער את הפירות מחמת אונס²⁷ – לא נאסרו, ועליו להפקירם מיד כשיוכל.

...והאדם חוזר אל טבעו הרענן, עד אשר לא יצטרך לרפואות למחלות, שהן באות על ידי הריסת המשקל של החיים, בהתרחקם מטהרת הטבע הרחני והחומרי
"לאכלה ולא למלוגמא ולא לרפואה, ולא לעשות ממנה אפיקטוזין" (סו הקאה)
רוח קדושה ואצילות שפוך על פני כל - "שנת שבתון יהיה לארץ – שבת לה!"
(הראי"ה קוק "שבת הארץ")

²⁷ מחמת אונס – מקרה שאדם היה מנוע מלעשות דבר מסוים שהיה חייב לעשותו, וכל זאת שלא באשמתו.

פרק יג – הבדלי המקומות לענין חיוב השמיטה.

האט דיני השמיטה חלים האופן להב ככל האזורים הארץ?

ישנם הבדלים בין הדינים השונים:

א. איסור עבודה בשמיטה וקדושת שביעית ביבול

איסור עבודה וקדושת שביעית חלים בכל תחומי ארץ-ישראל שכבשו ישראל בכניסתם לארץ בזמן יהושע, המכונים - 'גבול עולי מצרים'. גבולות אלו כוללים את כל תחומי מדינת ישראל כיום (תשס"ז) ואף מעבר להם.

גבול עולי מצרים – המקומות שנכבשו מתקופת יהושע בן נון, ובו חי עם ישראל עד חורבן בית המקדש הראשון. לשיא הכיבוש הגיעו בימי שלמה המלך, שמלך מ"לבוא חמת" בצפון (חלקו הצפוני של הפרת) ועד "נחל מצרים" בדרום (הגילוס או נחל אל-עריש).

תחום עולי מצרים

ב. איסור ספיחין

איסור ספיחין חל במקומות שכבשו ישראל כאשר שבו לארץ לאחר גלות בבל, בזמן עזרא - 'גבול עולי בבל'. ורק באדמות השייכות ליהודים (ולא לגויים)²⁸.

גבול עולי בבל – לאחר גלות בבל, שבו חלק מהיהודים לארץ ישראל, עם עזרא הסופר. הם התיישבו בחלק מהמקומות שכבשו בזמן יהושע. הגבול הצפוני של כיבוש זה הוא עכו. הגבול הדרומי הוא אשקלון.

רוב המקומות במדינת ישראל נוהג בהם איסור ספיחין בירקות כיוון שהם בתוך התחום של עולי בבל. לעומת זאת, הישובים מדרום-מערב לאשקלון הם מקומות שלא נכבשו בזמן עזרא (למרות שנכבשו בזמן בית ראשון), ולכן לא חל בהם איסור ספיחין בתבואה וירקות.

...ורבים חשבו כי מעלת ארץ ישראל היא בהיות עם רב מבני ישראל בתוכה. ושתעדר מעלתה בהעדרם. ונמשך להם [דעה זו] ממה שחשבו כי ענינה [של מעלת ארץ ישראל] אינה אלא מפני שמירת בני ישראל המצוות בה, ולא שתהיה שמירת המצוות בתוכה נמשכת למעלתה, וזה טעות בידם. אבל דע כי שלמות ארץ ישראל בעצמותה ממש, כי היא הנקודה הראשונה בבריאה...עד שנשתקקו אליה האבות גם בעת היותה מלאה גילולים, וזה הוראה רבה כי שלמותה בעצמותה... (רבי שלמה אלקבץ בספרו "ברית הלוי")

²⁸ יש הסוברים שגם בפירות של גויים נוהגת קדושת שביעית. אך לכל הדיעות אין איסור ספיחין בגידולי גויים.

פרק יד - המצוות התלויות בארץ בשמיטה

המצוות התלויות בארץ (כמו תרו"מ, חלה, ערלה וכו'), הן מצוות המוטלות על הבעלים. בשנת שמיטה, הבעלים הוא לא בעלים שכן הפירות מופקדים. ולכן נשאלת השאלה -

האם אכר מצוות התלויות בארץ נהנות פשת השמיטה?

ישנו הבדל הלכתי אם הפירות גדלו בקרקע השייכת ליהודי או בקרקע של גוי.

הערות	פירות שביעית שגדלו בקרקע שנמכרה לגוי	פירות שביעית שגדלו בקרקע של יהודי	
	אם גמר המלאכה היה ע"י גוי – פטורים מתרו"מ. אם גמר המלאכה היה ע"י יהודים – חייב בתרו"מ אך בלי ברכה. יש להפריש מעשר עני, וראוי להפריש מספק מעשר שני, ולהתנות שאם צריך מעשר עני יהא זה מעשר עני.	פטורים. במקומות וגידולים בהם נוהגים קדושת שביעית מספק ראוי להפקיר את היבול במפורש לפני הקטיף כדי שלא יתחייב בתרומות ומעשרות.	תרומות ומעשרות
	בפירות עורלה אין קדושת שביעית.	חייבים	ערלה ²⁹
	פודים ללא ברכה	חייבים בפדיון כמו בשנה רגילה, ומברכים אם זה נטע רבעי ודאי. המחלל מוסיף חומש גם אם אינו בעל העצים.	נטע רבעי ³⁰
	חייבים	חייבים	הפרשת חלה
משום כך צריך להיזהר כאשר קונים ענבים וירקות מגויים הנוהגים לזרוע ירקות בכרם.	נוהגים בכרם של גוי, או שנמכר לגוי. בקרקע שנמכרה לגוי אסור לישראל לזרוע ולקיים כלאי זרעים, אך מותר לומר לגוי לזרוע כלאי זרעים באופן שהוא דואג לגידולם.	אין חובה לעקור כלאים (זרעים) הגדלים בכרם שפירותיו הפקר, ולכן לא חייב לעקור את העשביה מן הכרם.	כלאים ³¹

שער ג – מצוות נוספות בשמיטה

פרק א - שמיטת כספים ופרוזבול

...מקץ שבע שנים תעשה שמיטה.
וזה דבר השמיטה שמוט,
כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו.
לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה'
את הנכרי תגש ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ירך.

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר
קרבה שנת השבע, שנת השמיטה,
ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו
וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא.

נתן נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו
כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוהיך
בכל מעשיך ובכל משלח ידיך
(דברים טו, א – יא)

בתורה נאמרו שלש מצוות בענין השמיטת כספים.

- א. מצוות עשה - להשמיט (לעזוב) את כל החובות שיש לנו, שנאמר, "וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו".
- ב. מצוות לא תעשה - שלא לתבוע חובות אחרי שנת השמיטה, שנאמר, "לא יגוש (לתבוע) את רעהו ואת אחיו..".
- ג. מצוות לא תעשה - שלא להמנע מלהלוות לחבר קודם שנת השמיטה מחשש לביטול החוב בשמיטה שנאמר, "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו"

במצוה זו של שמיטת כספים ישנו ענין מיוחד.

עד כה דברנו על מצוות השמיטה שבעיקרה נוגעת רק לחקלאים. אע"פ שדיני הפקר וקדושת הפירות נוגעים לכל מי שאוכל, מ"מ איסורי המלאכה, שייכים רק לעובדים בשדה ובגינה.

בשמיטת כספים מתרחב מעגל עושי החסד לכלל הציבור. כל אדם שיש לו חוב מצוה עליו לשמטו, כלומר, לוותר על זכות התביעה, שהיא זכות טבעית וברורה, כדי לעזור לאחיו שנקלע למצב שהוא נאלץ ללוות כסף למחייתו.

הלכות שמיטת כספים

- א. מן התורה חייבים במצוות שמיטת כספים בכל מקום בעולם בזמן שמתקיימת גם מצוות יובל בארץ ישראל, אך בזמן שאין מצוות יובל - לא חייבים במצווה זו³². אך מדברי חכמים חייבים בשמיטת כספים גם בזמן הזה. בטעם הדבר הסביר הרמב"ם³³.

³² כשיטת רבי במסכת גיטין דף לו עמ' א
³³ גיטין לו ורמב"ם פרק ט הלכה ג

"ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום ואף על פי שאין היובל נוהג, כדי שלא תשתכח תורת שמיטת כספים מישראל"

ב. חובות שזמן הפרעון (החזרת החוב) הוא לפני כ"ט אלול של שנת השמיטה, נשמטים, כלומר נעזבים. אם אדם לווה

כסף, ומועד הפירעון הוא עד כט' אלול של שנת השמיטה, אסור למלווה לדרוש ממנו את החוב אחרי א' תשרי של השנה אחריה.

אבל, אם מועד החזרת החוב הוא לאחר מכן – חייבים להשיב את החוב!

ג. אף על פי שאין חובה להחזיר חוב שנשמט בשביעית, מכל מקום ראוי שהלווה יעשה כן מעצמו בלי שהמלווה ידרוש ממנו. מי שעושה כן נאמר עליו שרוח חכמים נוחה הימנו, כלומר שיש לחכמים נחת רוח ממעשיו הטובים.

באיזו מקרים אין החוב נשטף?

ד. הלוואה שמועד הפירעון חל לאחר שנת השמיטה.

ה. בעל חנות שמוכר בהקפה ולא קבע זמן לקונה מתי לשלם.

ו. חוב שנמסר לבית הדין. כלומר, שהלווה בא לפני בית הדין ומסר את שטרות החוב³⁴ לדיינים על מנת שהם יגבו את החוב. הדבר מותר משום בית הדין אינו נקרא אח. והרי כתוב בפסוק "אשר יהיה לך את אחיך".

פרוזבול

מהו הפרוזבול ומדוע חכמים תיקנו אותו?

בזמן הלל הזקן, היו אנשים בעם ישראל, שנמנעו מלהלוות לחבריהם לפני שנת השמיטה, משום שחששו שהלווה לא ישלם את חובו לפני השמיטה – ובכך יפסידו את ממונם. נמצא שעברו על מה שכתוב בתורה "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל..." וגם העניים סבלו מכיוון שהעשירים לא רצו להלוות להם. משום כך תיקן הלל את תקנת הפרוזבול.

המילה פרוזבול היא מילה המורכבת משלוש תיבות:

פרוז – תקנה, **בולי** – עשירים, **בוטי** – עניים, כלומר תקנה שהיא לטובת העניים והעשירים. לטובת העניים – כדי שיהיו אנשים שילוו להם בלי חשש שכספם לא יוחזר להם. ותקנה לעשירים – שלא יפסידו את ממונם על ידי השמטת ההלוואה בשביעית.

מהי התקנה?

מדין תורה אדם שהלווה כסף יכול למסור שטרותיו³⁵ לבית הדין ולומר להם: "אתם גבו לי חובי", במקרה זה החוב אינו נשמט. מכיוון שנאמר "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך" – כלומר, לך אסור לתבוע את החוב, אך לבית הדין – מותר. **באופן זה גובה המלווה את החוב לאחר שנת השמיטה, מכוחו של בית הדין.**³⁶

חידושו של הלל

- הלל חידש בתקנת הפרוזבול שאין צורך למסור את השטרות בפועל אלא די באמירה לבית הדין: "מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי שאגבנו בכל זמן שארצה"³⁷.
- כמו כן, הלל חידש שאפשר גם למסור חובות של הלוואות שנעשו בעל פה, בלי שטר.

³⁴ שטר חוב הוא מסמך שבו כתוב כמה כסף חייב הלווה למלווה ועליו חתומים עדים.

³⁵ ישנם שני סוגי הלוואות: בהלוואה בשטר – כותבים פלוני לווה מפלוני סכום כסף והעדים חותמים. בהלוואה בעל פה מלווים כסף בנוכחות עדים בלבד.

³⁶ רמב"ם פרק ט הלכה טו

³⁷ שביעית פ"י מ"ד. שם נראה שהיו כותבים סגנון זה בשטר, והדיינים חותמים. ויש אומרים שדי באמירה הזאת לב"ד והדיינים מאשרים בחתימתם ששמעו זאת.

מדוע לה נאמת?

תקנה זו עוקפת למעשה את דין השמטת החוב. כיצד רשאי היה הלל לבטל דין זה? מכיוון ששמטת כספים בזמן הלל (וגם בימינו) היא מדברי חכמים – רשאים החכמים להגביל את הדין ולצמצם אותו למקרים מסוימים בלבד.

כיצד צוים היום?

את טפסי הפרוזבול ניתן להשיג ברבנות המקומית. כל אדם צריך לסדר פרוזבול. כתיבת הפרוזבול יכולה להעשות במשך כל השנה ועד סוף השנה השביעית (כ"ט אלול).

הרבנות הראשית לישראל
THE CHIEF RABBINATE OF ISRAEL
 תל אביב
 בית ישראלים שיהיה אלול התשנ"ד

שטר פרוזבול
לשנת התשנ"ד

מפני, עדים החתומים מטה,

בא _____ ואמר לנו: קנו סמני כקנין
 נמיר ושלם כמנא רכשו למקניא ביה. אך שאני מוכה על זרימם קרקע
 כלשרוא מן הקרקע שיש לי, לכל אחר כבעלי העובת שחייבים לי שאין
 להם קרקע. וקנינו מיר רגיל כקנין נמור ושלם כמנא רכשו למקניא ביה.

וכן אמר לנו הג"ל:
 הרי עלי עדים שאני מסור כל חוב שיש לי לבית הדין המנדל שבירושלים
 עה"ק ת"ו.

הרה"ג שלמה דייכובסקי שליט"א
 הרה"ב שלמה בן שמשון שליט"א
 הרה"ג יוסף נדב שליט"א
 שאנכנו כל זמן שארעה.

ובאנו על החתום היום _____ לתודש אלול התשנ"ד.
 והכל שריד ובדיר וקיים.

_____
 _____
 _____

ת"ד ירושלים, ת"ו, ירושלים 6105
 תל אביב 6105, תל אביב 6105
 תל אביב 6105, תל אביב 6105

פרק ב – מצוות הקהל

א. המצווה מן התורה:

נאמר בתורה (דברים לא, י):

ויצו משה אותם לאמר: מקץ שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסוכות.
בבוא כל-ישראל לראות את-פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר,
תקרא את- התורה הזאת נגד כל-ישראל באזניהם.
הקהל את-העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשערך
למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את-יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את-כל-דברי התורה הזאת.
ובניהם אשר לא-ידעו ישמעו ולמדו ליראה את-יהוה אלהיכם,
כל-הימים אשר אתם חיים על-האדמה אשר אתם עברים את-הירדן שמה לרשתה.

כתב ספר החינוך במצוה תרי"ב:

מצות עשה מן התורה להקהיל כל ישראל כולו אנשים נשים וטף, במוצאי שנת השמיטה בחג הסוכות, ביום שני בחג, ולקרוא קצת מספר משנה תורה באזניהם, שהוא "אלה הדברים".... שאמרו חז"ל שהמלך הוא היה המחויב לקרוא באזניהם, ובעזרת הנשים היה קורא. ..

וכיצד הוא קורא?

תוקעים בחצוצרות בכל ירושלים,
ומביאין בימה גדולה ושל עץ היתה,
ומעמידין אותה באמצע עזרת נשים
והמלך הולך ויושב עליה כדי שישמעו קריאתו, וכל ישראל העולים לחג מתקבצים סביביו..

ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתם..

ב. מצות הקהל בזמן הזה:

מצות הקהל אינה נוהגת כיום, שכן בית המקדש חרב ואין אפשרות לקיימה בעזרה שבבית המקדש.

ג. זכר למצוה:

נהגו לעשות כיום זכר למצות הקהל³⁸, ולקיים את מעמד הקהל ביום הראשון של חול המועד סוכות במוצאי שנת השמיטה (בשנה הראשונה שאחרי השמיטה).

יש שהציעו לנהוג כך: במוצאי יו"ט הראשון של סוכות ישבו תלמידי חכמים, וילמדו את פרשת הקהל בתורה שבכתב (דברים לא) ובתורה שבעל פה (מסכת סוטה דף מא).
למחרת יקימו במה ליד הכותל המערבי ויכנסו את כל העם. גדולי התורה ידרשו לפנייהם בדברי תורה ובדברי התעוררות לקרב את ישראל לאביהם שבשמים.

³⁸ מנהג זה ייסדו האדר"ת רבה של ירושלים, ותמכו בו הרב הרצוג, הרב חרל"פ, הרצי"ה קוק, ועוד חכמים בדור האחרון.

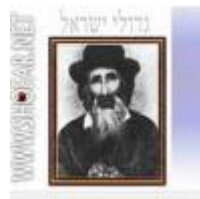
שער ד – השמיטה בימינו

פרק א – רקע הסטורי להיתר מכירה

שנים רבות לא קיים עם ישראל את מצוות השמיטה. רוב רובו של עם ישראל חי בחו"ל, ושם לא חלה מצוות השמיטה. גם המעטים שחיו בארץ ברובם, לא התפרנסו מחקלאות, ולא קיימו את המצווה. לפני כמאה ועשרים שנה החלה עליה גדולה לארץ ישראל והיהודים שהגיעו ניסו לקנות אדמות בארץ וליישב את השממה, ע"י חקלאות.

בשנת תרמ"ב (1882) שהיתה שנת שמיטה שמרו החקלאים החדשים (בפתח תקוה ובמוצא שליד ירושלים) את מצות השמיטה. עד שנת תרמ"ט (1889) שהיתה שנת שמיטה, קמו עוד מושבות חדשות בארץ שמצבן הכלכלי היה קשה.

התעוררה השאלה - האם יוכל הישוב החדש להתמודד עם מצוות השמיטה? התעורר החשש שמא שנת השמיטה תחליש את המושבות יותר, ותגרום לקריסתן. מצד שני היו רבים שתמכו בקיום מצוות השמיטה וראו זכות גדולה בכך, שלאחר כל כך הרבה שנים – ישנה אפשרות לקיום המצוה.

רבני ירושלים ובראשם הרב יהושע לייב דסקין

והרב שמואל סלנט קבעו

כי יש לשמור את מצות השמיטה ללא היתרים והקלות.

לעומתם, הרבנים, הרב יצחק אלחנן ספקטור (רבה של קובנא),

והרב שמואל מוהליבר (רבה של ביאליסטוק),

חיפשו פיתרון לכך שהחקלאות והמושבות לא ייפגעו. ואז עלתה ההצעה להסתמך על היתר מכירה.

רקע הלכתי - כיצד מוציא היתר מכירה?

אדמות הארץ יימכרו לגוי לשנה אחת (לשנת השמיטה) ומכיוון שהקרקע תהיה שייכת לגוי, הרי שפקעה ממנה קדושת ארץ ישראל לענין המצוות התלויות בארץ ואז מותר לעבוד בה. היתר דומה נוהג בחג הפסח, בו מוכרים את כל החמץ לגוי, ואז החמץ אינו ברשותנו ולא צריך להשמידו, ולאחר הפסח - קונים את החמץ בחזרה.

גדולי ישראל נחלקו בענין ההיתר:

טענות המתנגדים להיתר המכירה:

- א. יש דיעות של פוסקים שחייב השמיטה הוא מן התורה, ואין היתר להפקיע עצמינו מחיובה.
- ב. ישנו איסור תורה למכור לגוי אדמות בארץ ישראל. האיסור נלמד מהפסוק "לא תחנם" (דברים ז, יב) והכוונה שיש איסור למכור ולהשכיר אדמה לנכרי כיון שעל ידי כך הוא "חונה" (נאחז) באדמת ארץ ישראל.
- ג. עוד טענו, שגם אם יעשו מכירה היא לא תועיל מכיון שיש הרבה מפוסקי ההלכה הקדמונים שסוברים שהמכירה לא מועילה כלל להפקיע את קדושת הארץ וחייב המצוות התלויות בה. וגם לאחר המכירה אסור לעבוד באדמה זו, וכן פירות השדה חייבים בכל המצוות התלויות בארץ.
- ד. כיון שהמכירה נעשית רק מסיבות דתיות ולא נרשמת בספרי רישום מקרקעין של הממשלה, רואים שאין זו מכירה רגילה ואין גמירות דעת (ההסכמה גמורה) של הקונה והמוכר לענין. כמו כן, המכירה מבטלת למעשה את מצוות השמיטה, וקיים חשש שגם בעתיד, כאשר מצב החקלאים ישתפר, ינהגו עדיין בהיתר מכירה ויבטלו את מצוות השמיטה.

טענות המתירים את היתר המכירה:

- א. לרוב פוסקי ההלכה מצוות השמיטה נוהגת כיום מדרבנן, שכן אין כיום מצוות יובל, והשמיטה תלויה ביובל.
- ב. האיסור למכור לגוי קרקע בא"י אינו עצם המכירה אלא משום שעוזרים לגוי להיאחז בקרקע. כאשר המכירה היא זמנית בלבד ונועדה לחזק את אחיזת היהודים בא"י אין בה איסור (אחרת הם יאלצו לרדת מן הארץ למצוא פרנסתם).
- ג. המנהג המקובל הוא שבקרקע של גוי אין חיוב מצוות התלויות בארץ, ולכן לא נהגו איסור מלאכה בקרקע של גוי, ולא קדושת שביעית בפירותיו.
- ד. למכירה לגוי יש תוקף מלא מצד הדין ומצד חוקי המדינה וזה נותן גמירות דעת והסכמה מלאה של המוכר והקונה.

לאחר כמה שנים עלה הרב קוק לארץ ישראל, ובשל המצוקה הגדולה של הישוב החדש – אחז גם הוא בהיתר המכירה, כפתרון זמני לבעיה. מאז ביסוסו המקיף של היתר המכירה על ידי הרב קוק, נהגו בעקבותיו הרבנים הראשיים לעשות כן בכל שמיטה. אמנם בכל פעם נבדקה מחדש מידת הצורך בהיתר והכרחיותו. כיום רוב הישובים החקלאים בארץ מסתמכים על ההיתר, וחלק מן הישובים הדתיים משתמשים באוצר בית דין בשנות השמיטה.

ראוי לציין, שהרב קוק עצמו הדגיש שהיתר המכירה נועד לאותם חקלאים שפרנסתם ממש תלויה בהיתר ואין להם יכולת כלכלית לעמוד בהשבתה של העבודה במשך שנה שלימה. אמנם מי שמצא עוז בנפשו לנהוג שמיטה כמאמרה, ולהיות מאותם שנאמר עליהם "גיבורי כח עושי דברו" שאלו הם שומרי השמיטה כפי שהסבירו חז"ל (מדרש רבה ויקרא) ראויים למלא ההערכה כלפיהם. הרב קוק זצ"ל לא הסתפק בכך אלא עודד להקמת קופה של שומרי שביעית שתתמוך באותם חקלאים שמונעים עצמם מכל מלאכה ממש. וקרא לכל יהודי העולם להשתתף במצוה חשובה זו של שמירת השמיטה כמאמרה.

פרק ב - דיני השמיטה לאחר המכירה

איזו מלאכות מותרות ואסורות ע"י היתר?

א. גם לאחר המכירה החמירו ולא התירו מלאכות שאיסורן מן התורה או שיש ספק אם אסורות מהתורה. לכן, הפעולות הבאות תתבצעה ע"י פועל גוי:

1. זריעה.

2. זמירה.

3. נטיעה ושתילה.

4. חרישה.

ב. קצירה, בצירה וקטיף מותרות ע"י גוי או בשליחות של אוצר בית דין. בשעת הדחק, כגון שחייבים לקטוף באופן מיידי, מותר לקטוף גם ע"י ישראל. שאר המלאכות החקלאיות, שאיסורן מדרבנן, מותרות ע"י ישראל, ומן הראוי לעשות גם אותן ע"י גוי במדת האפשר.

מה דינם של הפירות הנדלים בקרקע שנמכרה לגוי?

א. לאחר המכירה אין קדושת שביעית ביבול, ולכן אין בו חובת הפקר, איסור סחורה, איסור הפסד ומצוות ביעור. ומכיון שיש הסוברים שבפירות של גוי יש קדושת שביעית, לכן אם הדבר אפשרי, רצוי להדר ולנהוג קדושת שביעית ביבול למרות המכירה.

ב. ירקות הנזרעים בשמיטה בהיתר, בקרקע שנמכרה לגוי - אין בהם איסור ספיחין.

	<p>...והנה עתה הגיעה שנת השמיטה לפי מנין השנים המוחזקים איתנו. מרוב דלות מצב ישובנו בארץ הכרח הוא אמנם להסתפק עפ"י רוב בהוראת שעה, כאשר הוסכם מאז ע"פ גדולי הדור, אשר נכנסו לתוך עמק מצב הישוב החדש בארצנו הקדושה, ובהרגשה נאמנה חדרו אל ערכו בעתיד, בחוש שלא לבוז ליום קטנות ולדעת כי מאת ה' היתה זאת, לתת ניר לעמו על אדמת קודשו להיות לפתח תקוה וצמיחת קרן ישועה, שגדולה היא חובתנו לישר את מסילתה, לבלי תפגע מכשולים מצד המצוות התלויות בארץ ככל האפשרי.</p> <p>ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, וכל הנאמר להקל במקום מצוה דרבים ובמקום הפסד מרובה ושעת הדחק – כל אלה חוברו יחד בשאלה זו במידה מרובה כל כך, עד שאין לה דוגמא בכל השאלות אשר נתעוררו בישראל בחקר דין ומשפט, במשך כל הגלות הארוכה.</p> <p>אבל למרות הפקעת המצוה אשר בהוראת שעה זו ישנם כמה גופי הלכות, הנדרשים לשמור ולעשות בפועל. גם נמצאים יראי ה' החרדים אל דברו מאד, אשר מפני קדושת חיבת המצוות התלויות בארץ ומצות השביעית, שעיני כל ישראל נשואות לקיומה בארץ חמדה, אינם חסים על הפסד וטורח והם נכונים לקיימה בכל כח - כדין וכמשפט.</p> <p>ברוכים יהיו לה' ולעמו. (מתוך ההקדמה לספר 'שבת הארץ' לרב קוק זצ"ל)</p>	
--	---	--

פרק ג – אוצר בית דין בימינו

התפתחות אוצר בית הדין בימינו

בשנת תר"ע, נוסד 'אוצר בית דין' בראשות הרב קוק זצ"ל. אוצר בית דין זה ריכז את היבול של שומרי השמיטה שלא הסתמכו על היתר המכירה לגוי. מוסד זה התפתח בתקופה מאוחרת במושבים שומרי השמיטה בעידודו של החזון איש. כיום מושבים רבים משווקים את יבולי השמיטה ע"י אוצר בית הדין ולא מוכרים את אדמתם לפי היתר המכירה.

בזמן חז"ל היה בית הדין הממונה על אוצר בית הדין, שוכר פועלים שיעבדו באיסוף הפירות וחלוקתם. כיום, נוהגים הרבנים הממונים על האוצר למנות את החקלאים עצמם כפועלים בשדה, ומשלם להם תמורת העבודה, ולא תמורת שווי הפירות. חקלאי המעוניין למסור את המטע לרשות בית הדין, חותם על **שטר הפקר** ומתחייב לפעול במדויק עפ"י הוראות בית הדין, לפני השמיטה ובמהלכה.

דוגמא לטופס כתב מינוי באוצר בית דין

אנחנו ח"מ בי"ד שבמקום מאשרים בזה שבא לפנינו ה' _____ ואמר לנו שזרע ירקות לפני שביעת ונבטו לפני ר"ה, וכן יש לו אילנות נושאי פרי. הודענו לו שהפירות קדושים בקדושת שביעת והם הפקר עפ"י דיני שמיטה. אף הוא הכריז שהוא מפקירם כדין ואינו רואה עצמו בעלים עליהם. אכן מאחר שירקות אלה, וכן פירות האילן - עוד לא הבשילו, והם דורשים עוד טיפול בכדי שיניבו, דהיינו: עידור ניכוש השקאה וכיו"ב ממלאכות המותרות לצורך קיום הפרי - ראינו לתועלת הרבים שיהיה מי שיטפל בזה כדי שלא יתקלקל הפרי. ועל כן מינינו את _____ להיות כשליח הרבים, לתת לירקות ולאילנות כל הטיפול הנצרך, לרבות הורדת הפרי והטיפול במסירתו לציבור הצרכנים. וההוצאות של שכר עבודתו ושל הפועלים שישכור לשם כך, וכן התשלום עבור השימוש במכשירי עבודה וחמרי ריסוס וכל כיו"ב הנצרכים לפרי - יקבל מכל אלה שישתמשו בתוצרת, בתנאי שלא יקח עבור התוצרת (ע"ח העבודה, המכשירים וכו') יותר מהמחיר הממוצע של פירות האילן, ולא יותר מעשירים וחמישה אחוז מעל למחיר הממוצע של ירקות אלה בשוק. נ.ב. ההוספה על המחיר הממוצע היא מצד הצורך לפעמים בהכנסת שינויים בצורת העיבוד בגלל קדושת השביעת.

נאם _____ נאם _____ נאם _____

(מתוך "בצאת השנה", עמ' 10)

אופן השיווק

תפקידם של שליחי בית הדין הוא לחלק לציבור הרחב פירות הקדושים בקדושת שביעת. בשונה מאדם רגיל, להם מותר לקטוף פירות בכמויות גדולות משום שהפירות נמסרו לנציגי הציבור ואין האיסוף נראה כדרך בעלים. שליחי בית הדין מחלקים את הפירות לציבור ללא תשלום, אך מותר להם לגבות כסף עבור הוצאות הטיפול בפירות כמו: הובלה, איחסון וכדומה, אך – **אסור לגבות כסף עבור הפירות בעצמם!**

- א. שליחי בית הדין צריכים לגבות על כל הפירות מאותו מין תשלום אחיד, מבלי להתחשב באיכות הפירות, מכיון שהתשלום הוא על העבודה ולא על הפירות. לכסף הניתן אין דין של דמי שביעית.
- ב. מותר לאוצר בית הדין לארוז אך אין לשקול³⁹ את הפירות. (ויש המתירים לשקול כיון שאין זו מכירה)
- ג. יש להודיע למקבלי הפירות, שהפירות קדושים בקדושת שביעית. מומלץ לשים תוית על האריזה המציינת שהפירות קדושים בקדושת שביעית, ולצרף הנחיות כיצד להתנהג עם הפירות.
- ד. אין למכור פירות אלו לגוי.
- ה. פירות שנמצאים ברשות אוצר בית הדין, והגיע זמן הביעור אין צורך לבערם (להפקירם) כיון שהם מופקרים ואינם תחת יד שום בעלים.

פרק ד – הזרכות לצרכן

במשך כל השנים יש להעדיף תוצרת של ארץ ישראל, קל וחומר שבשנת השמיטה יש להעדיף פירות שגדלו בארץ, למרות הקשיים הכרוכים בכך. עדיפות זאת נובעת ממעלתם של הפירות שגדלו בארץ, ומחשיבות חיזוק החקלאים היהודים בארץ, וביחוד את אלה השומרים שמיטה בהידור ללא שום היתרים.

צריך לדעת שישנם מחלוקות גדולות בין הפוסקים ביחס לשאלה – איזו אספקה היא הטובה ביותר בשמיטה מבחינה הלכתית. ומשום כך, הנכון ביותר הוא להימנע מהתנהגות שיש בה משום פסילה של דעות אחרות, ולא להרבות מחלוקות בישראל

קניית תוצרת חקלאית בשמיטה.

בקניית תוצרת חקלאית בשמיטה ישנם כמה אפשרויות, כמבואר:

יכול ללא קדושת שביעית:

1. פירות וירקות של השנה השישית, טריים או משומרים.
2. פירות וירקות המיובאים מחו"ל.
3. ירקות שגדלו במצע מנותק בתוך חממת.
4. יבול של היתר מכירה. (ויש מחמירים לנהוג בו קדושת שביעית)
5. יבול נכרים. (ויש מחמירים לנהוג בו קדושת שביעית)

יכול עם קדושת שביעית:

1. פירות שגדלו ושוקו בהשגחת אוצר ב"ד.
2. ירקות שנבטו בשישית, וקטניות שהגיעו לשליש גודלם לפני השמיטה.

ירקות שגדלו בשמיטה שלא באופן המותר אסורים באכילה מטעם גזירת ספיחין, ולכן יש להקפיד לקנות רק ממקומות שיש בהם השגחה ראויה.

פירות אין בהם איסור ספיחין. כמו כן, עצים שנעשו בהם מלאכות אסורות או שהפירות לא הופקרו מותרים באכילה⁴⁰. אך אין לקנות פירות ממי שעבד עבודה אסורה בעצים או ממי שמר על הפירות ולא הפקיר אותם, כדי שלא לחזק ידי עוברי עבירה.

הצדיק ר' אברהם דב מאבריץ', עלה לארץ ישראל והתיישב בעיר צפת. הוא קיבל על עצמו שלא לאכול עוד מפירות חוץ לארץ אלא מפירותיה של ארץ ישראל.
שנה אחת היתה שנת בצורת. תושבי העיר השיגו בשל כך קמח שהובא מחוץ לארץ. אמנם, ר' אברהם לא טעם מלחם זה, והרעיב את עצמו עד שהשיג דברי מאכל מפירות הארץ.
"מדוע אינך אוכל מיבול חו"ל?" שאלוהו, והוא השיב:
"התורה מתיחסת לשאלת בני ישראל 'מה נאכל בשנת השמיטה', ועונה שהארץ תיתן יבול בשנה השישית שיספיק גם לשנת השמיטה וגם לאחריה. ולכאורה מדוע התורה לא מדריכה אותנו לייבא מזון מחו"ל? – אלא מכאן שלא זו היא דרכה של תורה..."

פרחים ועציצים

א. עציצים ופרחים שאין בהם ריח אין בהם קדושת שביעית ואין איסור ספיחין, משום כך אין איסור להשתמש בהם ואין בהם איסור סחורה.

ב. עציצים ופרחים ריחניים שמגדלים אותם גם לשם הריח יש בהם קדושת שביעית.

ג. אסור לקנות פרחים ועציצים ממי שמגדל אותם באיסור משום שמסייע בידי עוברי עבירה⁴¹. ולכן כאשר קונים פרחים או עציצים מחקלאי או ממשתלה יש לוודא שהוא מגדל באופן המותר בחממה במצע מנותק או בקרקע שנמכרה לגוי עפ"י היתר מכירה. לכתחילה יש להקפיד על כך גם בקניה מחנות ולא רק מהחקלאי.

ד. עציצים אפילו נקובים מותר להעבירם ממקום למקום ואפילו מעל גבי הקרקע. (מבלי להניחם). ויש מחמירים להעבירם על גבי משטח מנתק, כגון בתוך שקית ניילון.

⁴¹ שביעית פרק ה משנה ט, רמב"ם פרק ח הלכה יד

חמדת הארץ

פרק א' - מדוע לשבות?

"שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה.
ובשנה השביעית..
שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.
את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור..." (ויקרא פרשת בהר)

לשם מה? מדוע לא לעבוד?

והלוא התורה ובעקבותיהם חז"ל, משבחים רבות את העבודה, ואת הנטיעה בארץ:

הנטיעה בארץ ישראל, היא הליכה בדרכי ה'.

וכך נאמר במדרש:

מתחילת ברייתו של עולם לא נתעסק אלא במטע תחילה,
שכתוב: "ויטע ה' אלקים גן בעדן" (בראשית ב, ח),
אף אתם כשאתם נכנסין לארץ ישראל לא תתעסקו אלא במטע תחילה,
"כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" (ויקרא יט, כג).

(ויקרא רבה)

ועל יצחק אבינו נאמר:

"שכון בארץ אשר אומר אליך" (בראשית כו, ב),

ובמדרש נאמר:

"עשה שכונה בארץ ישראל, הוי נוטע, הוי זורע הוי נציב"
(בראשית רבה טו).

אם כן, מצוות נטיעה, מצוות זריעה, מצוות ישוב הארץ והעולם - מדוע להפסיק? מדוע לשבות?

גם בשבת מצינו ציוויים דומים:

"ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך
.. ויום השביעי...לא תעשה כל מלאכה..." (שמות כ)

לשם מה השביתה? ולשם מה המנוחה?

גם הגויים שרואים את ישראל 'מתבטלים' בשבתות וחגים תמהים ומלגלים עלינו.
וכשעמד המן הרשע ורצה לשכנע את אחשוורוש להשמיד את העם היהודי,
אמר לו כך:

"ואת דתי המלך אינם עושים" - שמוציאים כל השנה בשה"י פה"
(= ראשי תיבות של: שבת היום, פסח היום), אומרים:
שבת היום, פסח היום, ואינם עושים עבודת המלך.
התחיל לחשב ימים טובים: חג המצות, שבועות, סוכות, ראש השנה, צום כיפור.."

(מגילה יא)

ואנו מוסיפים: שנת שמיטה.. (שהלוא מצוות השמיטה חלה רק בארץ ישראל והמן לא הכיר אותה.. שוו בנפשכם מה היה אומר על שנה שלמה של 'בטלה'..)

וכן מספרים חכמים במדרש כיצד לעגו הגויים ליהודים שומרי השמיטה:

"ישוהו בי יושבי שער" (תהילים ס"ט) - אלו אומות העולם שהם יושבים בבתי תיאטרות ובתי קרקסאות -

ומאחר שהם אוכלים ושותים ומשתכרים הם יושבים ומשיחים בי ומלעיגים בי..... ומכניסים את הגמל לתיאטראות שלהם והחלוקים שלו עליו והם אומרים אלו לאלו: "על מה זה מתאבל?"

היהודים הללו שומרי שביעית הם ואין להם ירק ואכלו החוחים של זה - והוא מתאבל עליהם".

(פתיחה למדרש איכה רבה)

אמנם, לא במקרה, **לא** ניתנו השבת והשמיטה לגויים. יום שבת לו היה ניתן לגוי. כיצד היה מתמלא? כיצד היה נראה?

"ובמלאת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן... משתה שבעת ימים.. והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים... ויין מלכות רב כיד המלך.. והשתיה כדת איו אונס כי כן ייסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש..." (אסתר א)

זהו היום טוב של הגוי: יין, ועוד יין, ועוד יין...

והעיקר הוא לעשות כרצון איש ואיש. שכרות והוללות, בטלה ושינה - משום כך **לא** ניתנו השבתות/שמיטות לגויים.

ומה עושה היהודי בשמיטה בשבת וביום טוב?

...ראה הקב"ה כי ישראל בכניסתם לארץ זה רץ לכרמו וזה לשדהו, בחריש ובקציר - תורה מה תהא עליה?

לכן נתן להם **יום אחד בשבוע** הוא יום השבת שישבתו בו מכל מלאכה, ולא יהיה להם עסק אחר כי אם התורה.

אחר כך נתן להם **חודש השביעי הוא תשרי** כולו לה' בקדושה ובמצוות ובתשובה...

עוד נתן להם **שנה אחת בכל שבע שנים** לה' לעסוק בו בתורה.

ולכן היו הדברים בהדרגה - כי יום השבת הוא יום אחד קצר, יש בישראל כוח לשבות מכל מלאכה, וחודש השביעי שהוא יותר ארוך, רוב החודש נאסר במלאכה ולא כולו, והשנה השביעית אי אפשר לשבות בו מכל מלאכות כענין שבת, לכן לא נאסר רק מלאכת עבודת הארץ כדי שיעסקו בתורה.

וזה שנאמר שבת לה' לא לסיבת עצמה **אלא לה' שיעסקו ישראל בתורה**.

(עץ הדעת הטוב)

שלוש זמני שביתה ניתנו להם לישראל:

שבת - יום השביעי
תשרי - חודש השביעי
שמיטה - שנה שביעית

כדי שיעסקו בתורה, להקדיש את הזמן לה' בקדושה, במצוות, ומעשים טובים.
כדי שלא ישקעו ישראל בעבודה ובעמל, ולא יקדישו זמן ללימוד התורה, ניתנה להם שנת השמיטה
שזו ההזדמנות להניח את הכלים, לשבות ממלאכה ולעסוק רק בתורה.

כלומר, בשמיטה ישנה מנוחה מעבודה ומלאכה.
אבל, ישנה עבודה אחרת, של שקידה ויגיעה בתורה.

פרק ב – השמיטה והשבת

מצוות השמיטה נקראת בפי התורה "שבת הארץ".
 ממצוות השבת ניתן ללמוד על השמיטה.
 מהי מטרת השבת?

"ויום השביעי שבת לה' אלוקיך,,,
 כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ
 את הים ואת כל אשר בהם
 וינח ביום השביעי
 על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו.." (שמות כ)

בשמירת השבת אנו נזכרים במעשה בראשית.
 מתחדשת אצלנו ההכרה כי ה' הוא בורא העולם. השבת מזכירה לנו זאת מידי שבוע, אך רק ליום אחד,
 ואילו השמיטה - לשנה שלמה.

"משרשי המצוה (מטרות מצוות השמיטה)
 לקבוע בליבנו ולצייר ציור חזק במחשבותינו ענין חידוש העולם,
 כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת,
 שלא ברא דבר...
ובאה חובה עלינו להוציא כל זמננו יום יום ושנה שנה על דבר זה
למנות שש שנים ולשבות בשביעית.
 ... והוא כענין שאנו מונים ששת ימי השבוע בששת ימי העבודה (ואחר כך עושין) יום מנוחה.

לכן ציוה ב"ה להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה זו מלבד השביתה בה,
 כדי שיזכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו הפירות בכל שנה ושנה
 לא בכוחה וסגולתה תוציא אותם
כי יש אדון עליה ועל אדוניה,
וכשהוא חפץ הוא מצוה עליו להפקירם"
 (ספר החינוך מצוה פד)

לא רק המספר שבע מזכיר את הבריאה ואת ההשגחה האלוקית,
 גם מצוות הפקר הפירות, ואיסור הבעלות עליהם מזכירה לאדם שאמנם יש לו שדות, וכרמים ועצים, אך
 לא הוא אדון עליהם,
 יש אדון עליו.

"אינו רשאי שינהג בשדהו ובכרמו כמנהג אדון כלל,
 אלא שיהיו כל פירותיו הפקר לכל העולם וכו',
 שיתבונן האדם בליבו כי אין עיקר האדנות אלא לאדון הכל ברוך הוא"

(רבינו בח"י ויקרא כה)

"אמרו חכמינו:
 כל האוכל ללא ברכה כאילו גזל את כנסת ישראל ומעל (ולקח בלי רשות) בקב"ה...
 כך גם בשמיטה,
 כל המחזיק את שדהו כבעלים על אדמתו ולא מפקיר את השדות
 את הקב"ה הוא גוזל".

(ע"פ הרב עוזי קלכהיים זצ"ל)

"...כי המחזיק בשדהו כמו בעל הבית, הוא גוזל ה' יתברך .." (פנים יפות)

פרק ג - חיזוק מידת הביטחון

"...וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו?

וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים.

וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה
תאכלו ישן"

הקב"ה מבטיח שמי שישמור שמיטה, למרות שהוא לא עובד בשדה – יהיה לו מה לאכול!

כיצד?

בשנה השישית תהיה ברכה ביבול – עד שהוא יספיק לשלוש שנים!
היבול יספיק לשנה השישית, השביעית והשמינית..

ומה נאכל בשנה התשיעית?

בשנה התשיעית נוכל לאכול את מה ששתלנו בשנה השמינית (שהרי כבר מותר לעבוד בה).

הבטחה דומה כבר קיבלנו במקום אחר ובזמן אחר - שוב בהקשר של שבת.

כשהיו ישראל במדבר, האוכל העיקרי שלהם היה המן. בכל יום ויום היה יורד המן, שהיה מספיק לכל אדם ולכל משפחה. וביום השבת לא ירד כלל!
אם כן, מה היו אוכלים?

"ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל-נשיאי העדה ויגידו למשה.
ויאמר אלהם הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת-קדש ליהוה מחר,
את אשר-תאפו אפו ואת אשר-תבשלו בשלו,
ואת כל-העדף הניחו לכם למשמרת עד-הבקר.
ויניחו אתו עד-הבקר כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא-היתה בו.
ויאמר משה אכלהו היום כי-שבת היום ליהוה היום **לא תמצאהו בשדה.**
ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה-בו.

...וישבתו העם ביום השבעי...

המן שירד ביום השישי הספיק גם ליום שישי וגם ליום שבת.
אי ירידת המן בשבת מלמדת אותנו, שאמנם בכל ימות השבוע, צריך לטרוח ולעבוד כדי שיהיה מה לאכול.

ובשבת כשאנשים לא עובדים, בכל זאת יש פרנסה, ויש מה לאכול.

כך גם בשמיטה.

האדם ששומר שמיטה מתחזק בביטחון בה'!

האדם מגלה שאמנם חשוב לעבוד ולעמול, אך הנה מגיעה השמיטה,
ולמרות שלא עבדנו ולא שתלנו – אל דאגה! בטח בה' שייתן לך לאכול!

"...בשבת אין עושים שום מלאכה

ובכל זאת משפיע יום השבת קודש ברכה על כול ימות השבוע,

ולא השתדלותו וזריזותו במשא ומתן מעשרו (האדם מתעשר אך לא בגלל שהוא חרוץ וזריז,
אלא..)
כי אם שביתתו מהם ביום השבת...

כן שנת השמיטה –
הגם שאין עושים בה מלאכת הארץ,
מכל מקום היא המשפיעה ברכה לעצמה ולשנים הבאות...."

גם מידת הענווה מתגלה בשנת השמיטה.
בשנה זו האדם מגלה שלמרות שלא עבד, ולא זרע וקצר
– ישנה ברכה בשדה, וביתר שאת משאר השנים.
מכאן, שגם בשנים שכן עבדת, הברכה לא באה מכוחך אלא מאיתו יתברך..

כל אלו ענווה, ביטחון בה', הכרה באדנות הבורא, וזיכרון מעשה בראשית - כל אלו מידות טובות ונעלות
שקונה היחיד וקונה האומה בשמירת השמיטה.

פרק ד – הדאגה לעניים ולצדק החברתי.

עד כאן דובר על מעשה השמיטה ופעולתה על האדם. אמנם, השמיטה משפיעה גם על סדרי החברה ועל הצדק החברתי. מצוות ההפקר ביבול, ומצוות הביעור, משווה בין עניים לעשירים, ומטשטשת את ההבדל בין המעמדות. וכך כותבים המפרשים:

"בענין השמיטה רצה השי"ת שיהיו שווים העניים והעשירים" (צורח המור)

בשנים רגילות, העשיר אוכל מעדנים ופרפרות ואילו העני מסתפק בפת לחם ומים. ואילו בשמיטה – הארוחות שוות. השדות כולן הפקר, והעני והעשיר נהנים מאותם פירות!

"ועוד יש תועלת נמצא בדבר, לקנות בזה מידת הוותרנות... רצה האל להיות ברואיו מלומדים ומורגלים במידת החסד והרחמים, כי היא מידה משובחת, ומתוך הכשר גופם במידות הטובות יהיו ראויים לקבל הטובה"

(ספר החינוך מצוה פד ומצוה 10)

וכן כותב הרב צבי הירש קלישר בפירושו לתורה:

"..וגם ללמוד מזה שלא יתנשא העשיר על העני, אמרה תורה שבשנה השביעית כולם שווים, יחד עשיר ואביון יש להם רשות בגנות ובשדות לאכול לשבעה"

(ספרי הברית פרשת בהר)

וכן הרב שלמה דוד לוצאטו (שד"ל) כותב:

"להיות תבואת השנה היא הפקר..."

הוא משווה בין עשיר לעני, ומשפיל גאות העשיר ומזכיר אותו כי כל בני האדם שווים הם"

(פירוש לתורה פרשת בהר)

פרק ה – השמיטה, עולם שלעתידי לבא.

ראינו כי מצוות השמיטה פועלת לחיזוק הקשר בין האדם לבוראו ובין איש לרעהו. השמיטה מזכירה לנו ימים רחוקים, ימי קדם.

אדם הראשון נוצר לתוך גן עדן. לתוך עולם קסום ופלאי בו העצים נטועים והירקות שתולים, אין צורך לעבוד לעמול, רק להגיש את היד, לקטוף, לאכול, ולהודות לה' .. ימים מופלאים!

שנת השמיטה נותנת לנו לטעום מעט מימים אלה. האדם לא עובד, לא זורע ולא קוצר – ובכל זאת, קוטף ואוכל.

בעקבות חטאו של האדם הראשון שאכל מעץ הדעת – נתקלל העולם:

"ולאדם אמר: (אלוקים)

כי שמעת לקול אשתך,

ותאכל מן-העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו -

ארורה האדמה בעבורך, בעצבון תאכלנה כל ימי חיך,

וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את-עשב השדה.

בזעת אפיך תאכל לחם..."
(בראשית ג)

אמנם אחת לשבע שנים, חוזר העולם ומזכיר חיים מהעבר, חיים שלפני חטאו האדם הראשון. האדם אינו מזיע ועובד – ולמרות זאת, אוכל לחם.

המפרשים מסבירים שאף האדמה יוצאת מהקללה בשנת השמיטה:

"אמר הקב"ה למשה שיאמר להם כשיבואו לארץ,,,

שאיורא דארץ ישראל מחכים וגם הארציות אינו מגושם כל כך,

ושם יזרעו שש שנים לשם קדושה ובזה יקדשו הארץ.

ותבוא לידי תשובה גמורה ...

ותוציא בשנה השביעית תבואתה עד בלי די,

בלא חרישה וזריעה..."
(מאור ושמש פרשת בהר)

השמיטה היא מעין חניית-ביניים במסלול שבין גן עדן לעתיד לבוא.

מזכירה לנו ימים מקדם, ונותנת לנו לטעום מעין עולם הבא.

בעולם הבא נהיה סמוכים על ה' וטובו,

עד כדי מה שאמרו חז"ל –

"עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות (עוגות) וכלי מילת (בגדים יפים)".

אף גאולתן של ישראל נקבעה בחז"ל בשנה השביעית.

ומשום כך קבעו ברכת גואל ישראל בתפילת עמידה בברכה השביעית.

"... ומה ראו לומר גאולה בשביעית?
(מדוע הברכה השביעית בתפילת עמידה היא 'גואל ישראל')

אמר רבא:
מתוך שעתידין להיגאל בשנה השביעית
לפיכך קבעוה בשביעית...

(מסכת מגילה יז)

פרק ו – השמיטה, רק בארץ ישראל!

לאחר כל ההסברים הנ"ל יש לזכור שמצוות השמיטה שונה ממצוות השבת. מצוות השמיטה – אינה מתקיימת בכל מקום! מצוה זו עם כל הטעמים היפים והמועילים שלה לא מתקיימת כלל בחוץ לארץ:

"כי תבואו אל הארץ...ושבתה הארץ שבת לה!.."

רק בארץ ישראל חלה השמיטה. ובלשון חז"ל זוהי מצווה **התלויה בארץ**. משום כך, שנים רבות מאד לא זכה עם ישראל לשמור שמיטה (ושאר מצוות התלויות בארץ) שכן לא גר בארץ ישראל.

והדבר תמוה, הלוא אם ראינו שכל כך חשוב לקיים את השמיטה מסיבות: צדק חברתי, דאגה לעניים, ביטחון בה', ענווה כלפי ה'. מדוע אין מצוה זו מתקיימת גם בחו"ל?

כשם שבארץ עלינו לזכור את אדנות הבורא, מדוע אין לזכור אותו בחו"ל? הלוא מצוות השבת מזכירה לנו גם בחו"ל את אדנות הבורא מדוע השמיטה לא יכולה לעשות כן?

אם כן חובה עלינו לחפש הסבר נוסף לשמיטה. הסבר זה עליו להניח את דעתנו, מדוע חיונית השמיטה דווקא בא"י.

ואולי כך נבין גם את ביטויי התורה כשהיא אומרת "ושבתה הארץ" "שנת שבתון יהיה לארץ" – ביטויים שמרמזים לנו שלא רק אנחנו צריכים לשבות אלא גם הארץ, ולא כל הארץ אלא דוקא א"י.

מצוות השמיטה שונה מהשבת גם בכך שהיא מצווה **על העם** ולא רק **על היחיד**. מצוות השמיטה לדוגמא מתקיימת רק אשר רוב עם ישראל נמצא בארץ ישראל. כלומר, כאשר יש עם ולא יחידים.

אם רק מעט מעם ישראל נמצאים בארץ מצוות השמיטה מתקיימת מדרבנן וולא מדאורייתא .

"סגולת האומה, - הטוב האלוקי הטבוע בקרבה, סדר העולם, החיים הישרים והטובים המתאימים אל הצדק והיושר, השקט והשלום... אין חיי החול יכולים להוציאה מן הכח אל הפועל... (אלא) על ידי נתינת רוח, של הפסקה והתנערות, ממהומת החיים הרגילה".

כדי שעם ישראל יוכל לממש את תפקידו ולהיות עם מוסרי וערכי, עם שדבוק בה' וקשור לתורה, עם שהוא אור לגויים, - הוא צריך לעיתים הפסקה מהעבודה והעמל, כדי לעסוק בתורה, להתקרב לה', לדאוג גם לעניים ולנזקקים, ולאחר ההפסקה- חוזר למסלול הרגיל.

כפי שהאדם מפסיק ממלאכה בשבת, כך עם ישראל, מפסיק ממלאכת האדמה בשמיטה. כפי שהשבת עוזרת לאדם להתקרב לה' ולתורה, כך השמיטה עוזרת לעם להתקרב לה' ולתורתו. אבל, היכן הוא המקום היחיד בו עם ישראל יכול באמת להתקרב לה' ולהיות קדוש ועליון?

רק בארץ ישראל! מדוע?

**רק בארץ ישראל אנו מתגלים כעם, כאומה בעלת חיים ציבוריים הכוללים את כל מערכות החיים של עם בארצו.
עם ה' מתגלה בשלמותו רק בארץ ה'.**

ולכן מתקיימת השמיטה רק בארץ ישראל! אין בה שום תועלת לעם ישראל כשהוא בחוץ לארץ!

"את אותה הפעולה שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא השמיטה על האומה בכללה.

צורך מיוחד הוא לאומה זו... כי מזמן לזמן יתגלה בתוכה המאור האלוקי שלה בכל מלוא זהרו, אשר לא ישביתוהו חיי החברה של חול עם העמל והדאגה, הזעף והתחרות אשר להם, למען תוכל להתגלות בקרבה פנימה טהרת נשמתה בכללותה כמו שהיא.

סגולת הארץ וסגולת האומה מתאימות יחד... נשמת האומה והארץ יחדיו פועלות את יסוד היותן, תובעות את תפקידן, להוציא אל הפועל את עריגת קדושתן, בשבת שבתון. העם פועל בכוחו הנפשי על הארץ... והארץ פועלת על העם, להכשיר את תכונתו לפי חפץ חיים אלוקיים שלמים בתבניתם.

שנת שבתון מוכרחת היא לאומה ולארץ!
(הראי"ה קוק בהקדמתו לשבת הארץ)

בשנת תר"ץ, ערב שנת השמיטה, בחרה קהילת קרלין - פינסק המעטירה, ברבי מאיר קרליץ, כממלא מקומו של גאון הדור - רבי דוד פרידמן, ושיגרה אליו כתב רבנות, שנחתם על ידי מאות יהודי העיר, ובראשם רבי אברהם אלימלך פרלוב, האדמו"ר מסטולין - קרלין.

בא רבי מאיר לראדין, כדי לשאול בעצת החפץ חיים, אם יקבל את המשרה. בתחילה התנגד החפץ חיים לכך, כי רחוקה קרלין מוילנא, וליהודי כרבי מאיר אסור לפרוש מכלל ישראל. פרישתו ממתיצת רבי חיים עוזר ופעולותיו, כפרישה מכלל ישראל.

אולם לאחר שפרנסי הקהילה נחפזו גם הם לראדין והתחננו לפניו שיסכים להכתרה, הרהר החפץ חיים ואמר: ענין גורלי כזה אי אפשר להכריע בו לבדי, צריך להימלך בדעת גדולים, ומכיון שקרבה שנת השבע, שנת השמיטה, ועוד מעט יבוא המשיח, כדברי חז"ל "במוצאי שביעית בן דוד בא", ואלהו הנביא יבוא לפני כן לבשרו - אין זה הגון שמישהו אחר יפסוק בדבר, בידענו שתוך זמן קצר הוא בא, מוטב נחכה לו ונשאיר עבורו את ההכרעה!

אחד הנוכחים באותו מעמד, חייך קלילות. כאשר הבחין בזאת החפץ חיים, תפסו בשרוולו ואמר: מר מסתפק בדבר? אצלי הוא בחזקת ודאי!

מקורות לעיון והרחבה

קציר ואסיף - רמב"ם פ"ד הכ"ב-כ"ג

פרק ד

דיני תוספת שביעית

שביעית פ"ב מ"א, רמב"ם פ"ג ה"א, הי"א.

קטיף שביעית פרק ט"ו, פרק מ"ח.

פרק ה

מצע מנותק (עציץ שאינו נקוב) – רדב"ז על

הרמב"ם פ"א ה"ו

גידול בתוך בית - ירושלמי מסכת ערלה פ"א

ה"ב

עציצים בתוך בית – חזו"א סימן כ"ב סק"א.

פרק ו

הרב קוק שבת הארץ פ"א ה"ו

הטיפול בעציצים ואדניות - 'קטיף שביעית'

פרק נ"ב.

פרק ז

הטיפול בגינת הנוי 'קטיף שביעית פרק נה-נו.

פרק ח

דיני חשוד על השביעית

שביעית פ"ד מ"ג ופ"ה מ"ט, רמב"ם פרק ח.

רמב"ם הלכות טוען ונטען פ"ב ה"ג.

שו"ת המבי"ט ח"א סימן כא

רמב"ם פ"ח הי"ד. 'קטיף שביעית' פרק סט.

מקרים שאין בהם איסור ספיחין - שביעית פ"ט

מ"א

רמב"ם פ"ד ה"ד, הכ"ט

פרק ו

האיסור לגדר - רמב"ם פ"ד הכ"ד

מניעת כניסת גויים – רמב"ם פ"ד ה"ל

גידור למניעת נזק – חזו"א זרעים סימן יד

'קטיף שביעית' – פכ"א, פנ"ט

פרק ט

הפסד פירות שביעית – רמב"ם פ"ה הי"ז

טיפול בשאריות מזון, גרעינים וקליפות, ודינים

כלליים – 'קטיף שביעית' פס"ג

שביעית - מסכת שביעית

רמב"ם - הלכות שמיטה ויובל

קטיף שביעית - ספר הלכות שביעית בהוצאת

"מכון התורה והארץ"

מבוא

זמנה של השמיטה - רמב"ם פ"י הלכות ב-ו.

שמיטה בזמן הזה - רמב"ם פ"י ה"ט

שער א

פרק א

איסור חרישה - שביעית פ"א מ"ד, מסכת מועד

קטן ג,א.

שבת הארץ - "שבת הארץ" לרב קוק זצ"ל

בקונטרס אחרון.

פרק ב

תולדות, מלאכות לאקומי ולאברויי – מסכת

מועד קטן ג,א; רמב"ם פ"א הלכות א-י

פרק ג

מלאכות המותרות בשמיטה -

גיוזם וחרישה - שביעית פ"ד מ"ו, תורת כהנים

פרשת בהר "ושבתה הארץ". רמב"ם פ"א הלכה

כא. 'קטיף שביעית' פ"א סעיף ט"ז, ופרק י'

סעיף ח.

שער ב

פרק א

דיני עיבוד המזון – רמב"ם פ"ה ה"ג

איסור הוצאה לחו"ל - שביעית פ"ו מ"ה.

רמב"ם פ"ה הי"ג

חובת הביעור – שביעית פ"ט

פרק ה

נביטה בשישית - כדעת רבינו שמשון בפירושו

למסכת שביעית פ"ד הי"ב, וכן פסק החזו"א

זרעים סימן ט

גידולים למאכל בהמה - הרב הרצוג פסקים

וכתבים ח"ג סימן נז'

מפתח מושגים ומונחים

כלאיים – חלק ב פרק יג	אתרוג – חלק ב פרק ב סעיף א
כביסה – חלק ב פרק ב סעיף א; פרק יא	ביעור – חלק ב פרק יב
לאברויי	בישול – חלק ב פרק י
לאקומיי	בצירה
לולבים – חלק ב פרק ב סעיף ב	גבול עולי בבל
	גבול עולי מצרים
	גיזום בגינת הנוי – חלק א פרק ט
	גיזום במטעים – חלק א פרק ה
	גינת נוי – חלק א פרק ט
	גרמא
	גרעינים וקליפות – חלק ב פרק ט
לקיטה – חלק ב פרק ג סעיף ב	דברי סופרים – חלק ב פרק ה
מדרבנן	דין תוספת שביעית
מצע מנותק	דישון גינות נוי - חלק א פרק ט
מרבדי דשא – חלק ב פרק ב סעיף ב	דמי שביעית - חלק ב פרק ז
נטע רבעי - חלק ב פרק יג	האכלת בהמה – חלק ב פרק יא
ניכוש עשבים (בגינות נוי) – חלק א פרק ט	הבדלה – חלק ב פרק ט
סחורה	הבלעה – חלק ב פרק ז (בטבלה)
סחיטה – חלק ב פרק י	הברכה
סיקול אבנים	הדלקת הנר – חלק ב פרק יא
ספיחין	הלכה למשה מסיני
עיבודי מזון	הדסים – חלק ב פרק ב סעיף ב
עצי סרק	הוצאה לחו"ל
פטירות – חלק ב פרק ב סעיף ג	היתר מכירה – חלק ד
פרוזבול – חלק ג פרק א	הפקר
עציצים – חלק א פרק י	הפרשת חלה (בשמיטה) – חלק ב פרק יג
ערלה – חלק ב פרק יג	הקהל – חלק ג פרק ב
צביעה (בפירות שביעית) – חלק ב פרק יא	הרכבה
קטיף פרחים – חלק א פרק ט	הרב קוק
קצירה	השקייה – חלק א פרק ט
ריסוק - חלק ב פרק י	השחתה
שאירות מזון – חלק ב פרק ט	זמירה
שלוחי בית דין – חלק ב פרק ח	זריעה
שליש הגידול – חלק ב פרק ג סעיף ג	חזון איש
שמיטת כספים – חלק ג פרק א	חממה – חלק ב פרק ד סעיף ב-ג
תבלינים – חלק ב פרק ב סעיף א	חנטה – חלק ב פרק ג סעיף א
תרומות ומעשרות (בשמיטה) חלק ב פרק יג	חרישה
תרופות (מפירות שביעית) – חלק	כיסוח דשא – חלק א פרק ט
	ב פרק יא